

10.33537/sobild.2021.12.1.12

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 08.10.2020
Kabul edildiği tarih: 14.11.2020
Yayınlanma tarihi: 30.01.2021

Article Info

Date submitted: 08.10.2020
Date accepted: 14.11.2020
Date published: 30.01.2021

“Evrim tarafından ruh ve beden arasındaki bağ olarak tasarlanan kadınlar, belki de şimdi evren tarafından, insan dünyasını beden ve ruh uzlaşmasının büyük kutlamasına geri götürmek için tasarlanmıştır; böylece, yok olmanın eşiğinde, başlangıca döneceğiz” (Sjöo ve Mor, 1991:236)

Öz

Yönetimin geçmişi insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanır. Evrenin nasıl ve hangi şartlarda oluştuğu, insanı nasıl etkilediği, insanın ortaya çıkışı ile ilgili koşulların açıklanması önemlidir. Bu kronolojik çalışmada varoluştaki algı ve değişim, evrenin oluşumu, insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan kökler ve yönetsel düşüncenin oluşumuna yer verilmiştir. İnsanlığın köklerinin ve yönetimin köklerinin gelecekteki evrime ışık tutması beklenmektedir. Nereden geldiğinin bilinmesi, algı ve değişimin yönetimi nasıl etkilediğini ortaya çıkaracaktır. Böylece daha iyi ve çoğulcu bir yönetim anlayışının gelişmesi mümkün olabilir. Günümüzde şirketlerin, kurumların ve sosyal ilişkilerin daha iyi yönetilmesine, geçmişteki yanlışların düzeltilmesini ve tekrarlanmamasını sağlayacak örgütlenmelere ve stratejilere duyulan ihtiyaç oldukça yüksek düzeydedir.

Yönetimin köklerinin kronolojik bir yaklaşımla ele alındığı çalışmada dünyada yaşanan kaos ortamında etkili olabilecek bir yönetim anlayışının ip uçlarına yönelik değerlendirmeler yer almıştır. Kronolojik açıklamalarda insanlık tarihindeki yönetim yapılarının ve varoluştaki algının nasıl değiştiği yer almıştır. Yeryüzündeki yaşamın ilk aşamasında anne ve çocuklardan oluşan aile yapısında baba yoktur ve kadın eril cins olmaksızın kendi kendine üreyen bir yaşamın tek temsilcisidir. Doğal seçim ve evrimleşmenin şekillendirdiği ilk insan topluluklarında, varoluşun doğallığını yansıtan kadın egemenliğindeki yönetim yapıları mevcuttur. Sabanın icat edilmesi, toplumsal mülkiyetten bireysel mülkiyete geçiş, yazılı tarih, devlet ve din ile yönetim yapıları yapay bir yolla değişime uğratılmıştır. Bu değişim, kadınları toplumdan dışlayan erkek egemenliğindeki patriyarkal yönetim örgütlenmelerini ortaya çıkartmıştır. Günümüzde erkek egemenliğinin ideolojik, toplumsal ve politik gücü temelden sarsılmaya başlamıştır. Bu çalışma ile sosyal yaşam ve doğadaki biyolojik yaşam arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması, daha iyi bir sosyal yaşam organizasyonu ve yönetimine yönelik önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Kadınların doğal yaratıcı, yönlendiren ve yöneten gücünün öne çıktığı bir yönetim değişimi, tüm eşitsizliklerden arınan bir toplum, örgütlenme ve daha mutlu bir gelecek umudu vermektedir.

YAŞAM DÖNGÜSÜNDE YÖNETİM: VAROLUŞTAKİ ALGININ VE DEĞİŞİMİN KRONOLOJİSİ

MANAGEMENT IN THE CYCLE OF LIFE: CHRONOLOGY OF THE PERCEPTION AND CHANGE IN THE EXISTENCE

Nurcan AKBAŞ

Dr. Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi,
nurcanakbas07@hotmail.com

Bahar TANER

Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi,
bahartaner@mersin.edu.tr

Anahtar sözcükler

Yönetim; Matriyarkal düzen;
Patriyarkal düzen; Kadın; Erkek.

Keywords

Management; Matriarchal order;
Patriarchal order; Woman; Man.

“Women, designed by evolution as the links between spirit and flesh, are perhaps also designed by the cosmos to lead the human world back, now, to the great celebration of the reconciliation of flesh and spirit. Thus, at the very edge of death, we will return to the beginning” (Sjöo ve Mor, 1991:236)

Abstract

The history of management goes back to the beginning of human history. It is important to explain how and under what conditions the universe is formed, how it affects the human and the conditions of human emergence. In this chronological study, the perception and change in existence, the formation of the universe, the roots dating back to the beginning of human history and the formation of managerial thought are evaluated. The roots of humanity and the roots of management are expected to shed light on future evolution. Knowing where we came from will reveal how perception and change affect management. Thus it may be possible to develop a better and pluralistic management approach. Today, there is a strong need for organizations and strategies that will lead to better management of companies, institutions and social relations, correction and avoidance of past mistakes.

In this analysis, where the roots of management are handled with a chronological approach, there are evaluations on the tips of a management approach that can be effective in the chaotic environment of our world. Included in the chronological explanations are management structures in human history and how the perception in existence has changed. In the first stages of life on earth, there is no father figure in the family structure which consists of mother and children, and the woman is the sole representative of a self-reproducing life without masculine gender. In the first human communities shaped by natural selection and evolution, there are women-dominated management structures that reflect the naturalness of the perception of existence. Management structures have been altered in an artificial way by the invention of plow, the transition from communal property to individual property, written history, state and religion. This change has led to the patriarchal management organizations under male domination that cast out women from society. Today, ideological, social and political power of male domination has started to shake from the basis. The aim of this study is to reveal the relationship between social life and biological life in nature, and to make suggestions for a better social life organization and management. A management change in which women's natural creative, directing and managing power comes to the fore may promise a better future for society and organizations through the elimination of all kinds of inequalities.

1. Giriş

Homo Sapiens'in yeryüzünde eski çağlara uzanan geçmişi, son otuz yıl içinde bütünüyle ve yeniden kurgulanarak ortaya çıkarılmakta ve hep birlikte bu geçmişe tanıklık etmekteyiz. İnsan ırkının en eski yaşam koşullarını araştıran çalışmalar bu geçmişin çok alt düzeylerde başladığını ve zamanla biriken ve çoğalan bilgi sayesinde biyolojik, sosyal ve toplumsal gelişmeler yoluyla bugünkü düzeye geldiğini açıklamaktadır. Bugün insanlık, evrendeki doğal yapıyı anlama konusuna her zamankinden daha yakın durumdadır (Hawking ve Mlodinow, 2006:10).

Dünyanın oluşumundan insanlığın gelişimine kadar olan süreçte yer kabuğunun oluşumunu gösteren veriler ile zaman ve yaşamı açıklarız. Bu doğrultuda yapılan bilimsel çalışmalar, evreni tanımlayıcı kuramlar oluşturmayı amaçlamaktadır (Hawking ve Mlodinow, 2006:9). Doğa bilimleri kapsamındaki çalışmalar, tarih boyunca yeryüzündeki ve dünya coğrafyasındaki olağan değişim ve dönüşümleri açıklamaktadır. Ancak doğada her şey düz çizgilerle değil, dairesel olarak ilerler, bu durum insan kültürleri ve bireyler için de geçerli olup, gelişme ve gerileme döngüleri söz konusudur (Jackson, 1972:247-249).

İnsan topluluklarının zaman bazında yaşam sistemindeki yerini belirleyebilme çabaları, doğa bilimlerinin sosyal yaşama yansıtılmasını gerekli kılmıştır. Doğa, zaman, yaşam, dünya ve sosyal ortam düzenlemeleri, çağdaş bilgiler çerçevesinde değerlendirildiğinde yaşam; en, boy, derinlik ve zamanı kapsayan dört boyutlu bir doğa ve dünya sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dört boyutlu doğa ve dünya sistemindeki sürekli değişim ve dönüşüm günümüz toplumsal yapı ve bireylerini ortaya çıkarmıştır. Evrim hiç durmaksızın doğrusal açılım yapan bir zaman sürecidir (Sjöo ve Mor, 1991:232). Evrimsel süreçte sürekli değişim ve dönüşümler temelde hücreler arasındaki ortak bağ ile oluşmakta, jeolojik olayların özellikle iklim ve coğrafi etkileri insanların bilgi ve akıl yeteneklerinde değişimleri ve dönüşümleri tetiklemektedir (Gedik, 1998:75).

Kendiliğinden çoğalan organizmaların bulunduğu topluluklarda, farklı bireyler farklı kalıtsal özelliklerle yetişerek değişime uğrarlar. Darwin'in doğal seçim ilkesi ile açıkladığı bu değişim sonucunda, bazı bireyler onları çevreleyen dünya ile ilgili doğru yargılara varma ve davranma konusunda diğerlerinden daha yetenekli olurlar. Bu bireylerin yaşama ve üreme şansları daha yüksek olup, davranış ve düşünme biçimleri daha baskındır. Geçmişte akıl ve bilimsel keşifler ile yaşamsal üstünlük sağlanmış olabilir. Ancak durumun hâlâ böyle olduğu kesin değildir; bilimsel keşiflerimiz hepimizi yok edebilir veya yaşama şansımız olmayabilir. Evrendeki düzenli evrimin ve doğal seçilimin kazandırdığı akıl yürütme yetisinin bizi yanlış sonuçlardan koruyacağını ümit etmekten öteye gidemeyiz (Hawking ve Mlodinow, 2006:10).

Kendisine yeten ve herhangi bir şeyden etkilenmeksizin var olan bir evrende yaşamaktayız, evren kendiliğinden oluşmuştur; ne birileri tarafından yaratılmıştır ne de yok olacaktır. Evrenin bir başlangıcı olduğunu varsaydığımızda, yaratıcının rolünden söz edebiliriz. Kendisine yeten, sınırı, kenarı, başlangıcı ve sonu olmayan bir evrende bulunmaktayız, bu durumda yaratıcının rolünün ne olduğu da net değildir. Sahip olduğumuz kısmi kuramlar ve bilgi, çok uç durumlar dışında sadece doğru tahminlerde bulunmamızı sağlamakta, evrenin nihai kuramını açıklamaya yetmemektedir. Ancak uygar olma biçimlerine ulaşmış olan insanlık, olayları açıklamak ve aralarındaki ilişkileri ortaya çıkartmak için derin bir arzu duymakta, evrenin ve dünyanın temelinde yatan düzeni anlamaya çalışmakta, neden burada olduğunu ve nereden geldiğini bilmek için çaba harcamaktadır. İnsanlığın bilgi için duyduğu derin arzu, sürekli arayış içinde olmasını açıklamaktadır. İnsanlık sahip olduğu kısmi kuramları ve bilgiyi genişleterek içinde yaşadığı evreni eksiksiz olarak tanımlamayı amaçlamaktadır (Hawking ve Mlodinow, 2006:10-41).

Bu çalışmanın temel amacı sosyal yaşam ve doğadaki biyolojik yaşam arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak, varoluştaki algı ile şekillenen ilk yönetim yapıları ve yapay olarak kurgulanan yönetim yapıları arasındaki farklılıkları ortaya koymak ve böylece daha iyi bir sosyal yaşamın organizasyonu ve yönetimine yönelik önerilerde bulunmaktır. Bu amaçla varoluştaki algı ve yönetimin kökleri araştırılarak değişimin kronolojisi çıkarılacaktır. Dünyayı, doğayı ve yaşamı yönlendiren güç sistemi açıklanacak, insan nedir, nasıl düşünür, nasıl davranır, hücreleriyle bedeni arası ilişki nasıl ortaya çıkmış ve nasıl evrimleşmiştir sorularına yanıtlar aranacak; biyolojik, düşünsel ve kavramsal evrim ile yönetim arasındaki ilişkiler araştırılarak, öneriler geliştirilecektir.

İnsanın geçmişini anlamadığımız takdirde geleceğini anlamak ve yönetmek olanaksızdır. Bu nedenle çalışmada varoluştaki algının ve değişimin kronolojik tarih süreçleri yönetsel bir bakış açısı ile açıklanmıştır. Biyolojik yaşamın ortaya çıkmasından sonra kuşakların evrimi, düşünen ve yöneten varlık ve yaşamdan bilgiye geçiş evreleri gerçekleşmiştir. Yaşam savaşında hayvanın erişebildiği en büyük olay toplamaktır; hayvandan farklı olarak insan üretkendir, doğanın kendiliğinden üretmesinin olanaksız olduğu yaşam araçlarını üretir ve yönetir. Üretim ve üretimin yönetimi, yaşam savaşında sadece var olma aracı değildir, aynı zamanda gelişme ve konforlu yaşamın aracı; insanı hayvanlar kategorisinden ayıran temel bir özelliktir (Engels, 1977:302). Yaşam araçlarının üretimi ile şekillenen iş bölümü, yönetimin hem başlangıcını hem de temelini oluşturmuştur (Fişek, 2015: 85). Yönetimin tarihsel doğasındaki ilk iş bölümü erkek ve kadın arasında döl verme ile gerçekleşmiş; ilk sınıf çatışması ise erkek ve kadın arasında tek eşli evlilik düzeninin kurulduğu ataerkil aile yapısı ile başlamıştır (Engels, 1978:64).

Yaşam ve ölümün doğal döngüsünde kadınlar ve erkekler, kuşakların sürdürülmesiyle ilgili olarak zamanın farklı yönlerini yönetmekte ve denetlemektedirler. Net olarak belirlenemeyen evrensel bir zaman diliminde yaşamı başlatan, ana soyuna dayanan kimlik ya da bireysel dirilişi inşa edenler, kadınlardır. Yönetimde kadınların güç alanı yazılı tarihin dışındaki zaman düzlemini kapsamakta; erkeklerin güç alanı ise tarihsel bir zaman düzleminde ortaya çıkmaktadır (Weiner, 1988:15). Annette Weiner'in çalışmaları, kadınların iktidar konumlarından uzak olmadıklarını; evrensel doğanın merkezinde yer aldıklarını ve evlilik sözleşmesindeki takasa konu nesne olamayacaklarını kanıtlamaktadır. Analık ve ölüm basit biyolojik olgular olmayıp, antik çağlarda gizemin kaynağı; kadına özgü, çok önemli ve evrensel içerik taşıyan kadın iktidarlığının nedeni olmuştur. Bu iktidarlık biçimi, erkeklerin siyasal ve toplumsal içerikteki iktidarlarından oldukça farklı ve ulaşmalarının asla mümkün olmadığı bir modeldir (Weiner, 1988:163).

İnsanlar, yeryüzünde denizler, karalar ve semalar üzerinde egemenliklerini genişlettikçe, felaketler birbirini izlemekte ve yeryüzünde insanın kendi yaşamı da dahil olmak üzere canlı türlerinin yaşamlarını sürdürmesi zorlaşmaktadır. Bu felaketin ortaya çıkmasında, egemenlik, baskı ve zorbalık ile ilişkilendirilmiş bir özgürlük kavramına dayanan yönetim anlayışının payı olduğu söylenebilir. İnsanlar birlikte hareket ettiklerinde ve ortak bir dünya yarattıklarında meydana gelen yeni sonuçlar ve ilişkilerle özgürlükler şekillenir. Özgürlüğün eksiksiz ifadesi, uygulamada ortaya çıkar. Ama özgürlüğün eylemde gerçekleşebilmesi için, toplum bireyleri arasındaki ilişkilerin, özgür ilişkiler olması gerekir (Arendt, 1968:63). Günümüz yönetim yapıları, bu özgür ilişkilerden oldukça uzak durumdadır. Hırs, saldırganlık, baskı, yasaklar, açgözlülük, bencillik, kibir, iktidar savaşları ile yoğrulmuş günümüz yönetim yapılarının biçimlendirdiği devlet, mülkiyet ve aile uygulamaları kaosa sebep olan çeşitli toplumsal etkiler yaratmaktadır. Bu toplumsal etkileri, teknolojinin sebep olduğu hızla yaşanan, kaynakları tükenen dünyamızda su savaşlarında, ekolojik sorunlarda, bireysel huzursuzluklarda, mülteci hareketlerinde, kaynakların eşit dağıtılmayışında, cinsiyet eşitsizliğinde, eşcinsellik ve feminizm hareketlerinde görmek mümkündür.

Günümüz yönetimlerinde özgürlük, tarihsel bir gelişmenin ürünü olarak doğadaki deneyimlerimiz ile elde ettiğimiz egemen bilginin bizi yönlendirdiği zorunluluklar üzerinde inşa edilmiştir. Hayvanlar dünyasından ayrılan ilk insanlar, düşünen öznel bir varlığa dönüştükçe bilginin yönlendirdiği zorunluluklar ile daha az özgür olmuşlardır. Çünkü özgürlük zorunluluk halinin kavranmasıdır (Hegel, 1843:294). İnsanlık tarihinde, mekanik hareketi ısıya dönüştüren sürtünme sonucu ateşin yakılması, ısının mekanik hareketi ile buhar makinesinin icadı, bizi bugüne getirmiş olan evrimlerdir. Buhar makinesinin icadı, toplumsal yaşamı şekillendiren büyük özgürleştirici devrimi inşa etmiştir; ancak, evrensel özgürlükler bakımından, sürtünme ile ateş

yakmanın ötesinde bir toplumsal kazanımı veya daha özgür daha çoğulcu bir yönetimi ortaya çıkaramamıştır (Engels, 2012: 45). İnsanlık tarihinde çok eski zamanlara, antik çağlara gittiğimizde doğal özgürlüklerin şekillendirdiği yönetim yapılarını görebilmekteyiz. Bireyler arası özgür ilişkiler antik çağlardaki doğal yönetim yapılarında kendiliğinden şekillenmiştir. İnsanlık tarihinin antik çağlardaki doğal toplumsal yapılarında mevcut özgür ilişkiler, ana erkine dayanan matriyarkal toplum yapılarının temel özelliğidir.

Biyolojik ve toplumsal evrimdeki her ilerleme, aynı zamanda mevcut evrimin birçok özelliğini dışlayarak tek yanlı bir gerilemeye sebep olmuştur. Ancak bu, temel bir yasadır (Engels, 1977:301). Bu temel yasanın işleyişini yaklaşık 5000 yıl önce sabanın icadı ile matriyarkal toplum yapılarından erkek egemenliğine dayanan patriyarkal toplum yapılarına geçişte görebilmekteyiz.

2. Yönetim ve Yönetimde Arayışlar

Bir kayayı yuvarlayan iki kişi, amaçlarını gerçekleştirirken çeşitli yöntemler kullanırlar; kayayı bağlayıp en yakın ağaca tutturdıkları bir makaradan faydalanabilecekleri gibi kayayı çekiçlerle küçülterek taşıyabilirler yani farklı yöntemler kullanabilirler. Yönetimde iş birliğine dayalı bir grup davranışının planlama, örgütlenme, koordinasyon ve kontrol süreçleri ile şekillendiği söylenebilir. Kayayı taşıyanların yöntemi nasıl belirlediği, taşıyanların nasıl seçildiği, işi başarma konusunda iş birliği için nasıl teşvik edildiği, işin nasıl bölündüğü, belirli işlerin bütün iş içindeki yerini ve işi yapma biçimini nasıl öğrendikleri, bireysel çabaların diğerleriyle birleştirilerek nasıl uyumlu hale getirildiği gibi sorunlar yönetimin ilgi alanına girer. Örneğimizdeki kayayı götürmek için kullanılacak yöntemin seçiminde iki kişi arasında eşgüdüm çeşitli biçimlerde sağlanabilir; yöntem üzerinde ortak bir bakış açısı geliştirilebilir, sorunlar tartışılarak en iyi yöntem üzerine bir anlaşma sağlanabilir, arada işçi-işveren ilişkisi olabilir, biri yöntemi belirleyip diğerinin belirli bir yolla yardım etmesi sağlanabilir. Bu değişik yöntemler, işlerin örgütlenmesi sırasında dikkate alınır ve yönetimin birer unsurunu teşkil eder. Dar anlamda yönetim, örgütlerde bir arada çalışan kişilerin ortak bir amaca yönelik davranış biçimleridir (Simon, Smithburg ve Thompson, 1985:1-3).

Yönetimde amacı gerçekleştirmeye yönelik örgütleyici faaliyetler ve bu faaliyetleri koordine eden ve yönlendiren unsurlar söz konusudur. Amaç açısından yönetim, toplumsal yaşamın çeşitli kesimlerinin işleyişini düzenleyen ve bu kesimlerdeki yönetim kuruluşlarının belirleyici özelliklerinde somutlaşan bir faaliyetler dizisi; aynı amaca yönelmiş bireylerin yer aldıkları planlama, örgütlenme, personel seçme, yönlendirme, koordinasyon ve denetleme süreçleridir (Fişek, 2015:31).

Yönetim, insanlık ile var olan bir olgu olarak en eski sanat ve en yeni bilimdir. Yönetim olgusu antik çağlardan günümüze kadar insanlık ve toplumsal yapılarındaki değişimlerle birlikte değişmiş ve evrilmiştir. İnsanlık tarihindeki devrimler, savaşlar, bilgi ve iletişim

teknolojileri, insan odaklı anlayışlar, küreselleşme, değişen örgüt yapıları yönetim düşüncesini değiştiren dinamikler olmuştur. Günümüzde yönetimin temel gereklilikleri yaratıcılık, aktif katılım, iş birliği ve sorumluluktur ve yönetim faaliyetleri bireylere geniş özgürlükler sağlama ve sorumluluklar verme anlayışını yansıtmaktadır (Memduhoğlu ve Yılmaz, 2017:2).

Yönetim düşüncesi ve yapılarındaki evrim ve değişimlere rağmen yeni arayışlar ve beklentiler söz konusudur. Günümüz yönetim modellerinin anayasa ve demokratik ilkelere dayandığı ve tüm insanların temelde eşit haklara sahip olduğu öne sürülebilse de yazılı tarihten itibaren toplum düzenlerinin eşitlikten uzak olduğu bir gerçektir. Başarılı genetik çalışmalara ve yapay zekanın olağandışı koşullarına rağmen hedeflerimizde net değiliz, bireylerin mutlu olduğu ve gücün eşit paylaşıldığı yönetim yapılarını hala gerçekleştirememiş durumdayız. Yazılı tarihte güç ve aklı öne çıkararak biçimlere ulaşmaya çalışan Homo Sapiens bugün geçmişten daha güçlü olsa da bu güç ile ne yapacağını tam olarak bilemez bir duruma gelmiştir.

Geçmişteki toplumların gelişmemiş oldukları varsayılmaktadır. Oysa bu toplumlarda demokrasi evrensel bir nitelik taşımaktadır. Günümüzün uygar devletlerinde ise demokrasi, baskı altında tutulmaktadır. Bu nedenle bugünün gelişmiş ve uygar toplumlarında demokrasi, yeniden evrensel niteliğine dönmeli ve dünyadaki tek egemen güç olmalıdır (Morgan, 1969-I:351).

2.1 Yönetimin Evrenselliği

Yönetim bilimi evrenseldir. Kamu kuruluşları, özel kuruluşlar, kiliseler, eğitim kurumları, işçi sendikaları, çeşitli sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler temelde aynı yönetme sorunları ile yüzleşirler ve aynı ilkelerle hareket ederler, tek bir yönetim biliminin kuramsal çerçevesi içinde tüm yönetsel bakış açılarını bütünleştirirler (Fişek, 2015:36).

Yönetim, iş birliğine dayanan davranışlarla ilgili olduğuna göre, başkalarıyla iş birliği yaparak çalışanların tümünün yönetim eyleminin içinde olmasını içeren bir olgudur. Toplumlardaki tüm bireylerin yaşamları boyunca başkalarıyla iş birliği; yönetim ve yönetme sorunları ile yüzleşmesi söz konusudur. Toplumlarda örgütlenen çeşitli dernekler, devlet, mahalli idareler, sivil toplum örgütleri, ibadet yerleri, okullar ve aileler amaçlarına varabilmek için yönetime gerek duyarlar (Simon vd., 1985:3).

Kişiler, tüm yaşamları boyunca yönetimin içinde bulunmakla birlikte toplumsal yaşamın öğrettiği geleneksel ve kabul edilmiş davranış biçimlerini değiştirmeksizin öğrendikleri biçimlerle uygularlar. Örneğin aile gibi örgütlü birimlerin çoğunda, çocuklukta kazanılan, az bilinçli bir tasarım veya alışılmış, geleneksel davranış biçimleri egemendir (Simon vd., 1985: 4). Aile yaşamı ile onun üyeleri arasındaki ilişkileri yöneten kurallar doğaldır; anne, baba ve çocukların anılarında yerleşiktir. Ailedeki geleneksel davranış biçimleri genelde

olduğu gibi kabullenilir. Ailenin üyeleri arasındaki iş birliğine dayanan faaliyetlerin uygulamada nasıl düzenlenmiş olduğu, iş birliğinin daha etkili, daha iyi bir duruma nasıl getirilebileceği, ortak faaliyetlerin sürdürülmesi için nelere ihtiyaç duyulduğu nadiren düşünülür.

Yönetim eylemlerinin çoğu bilinçsiz, istenerek, biçimsel olarak tasarlanmamış olmakla birlikte, yine de yönetim niteliğini taşırlar. Geleneksel bakış açısında baba aile reisi olarak görülse de bu konuma oylama yolu ile getirilmemiştir. Babanın aile reisi olarak görülmesinin temelinde, yöneticisi erkek olan geniş aile ve kabile oluşumu ve bu oluşumlarla şekillenen eril egemenliğindeki uluslar vardır. Geniş aile, kabile ve uluslarda erkeklerin güç birliği yaparak toplumun güvenliğini sağlamak, kuralları koymak ve bu kuralları kabul ettirmek gibi erkleri vardır. Böylece kendini yönetme deneyimi olan yani öz yönetimli toplumlar eril değerleri yansıtır. Kadınlar da kazanan erkeklerin yandaşı, yardımcısı, ödülü ya da ganimeti konumundadırlar. Kadınlar bu bakımdan sosyal baskıya maruz olurken diğer yandan ulusun anneleri olarak merkezi bir sembol olurlar (Nagel, 1998: 254). Nagel ulusu, kadın ve erkeklerin doğal rollerini oynadıkları, başında erkek reis bulunan bir aile olarak kabul etmektedir. Erkek reis aile içi yargılamalarda bulunur ve aile bireylerine görevler vererek yönetir. Böylece erkekler kamusal alanda sermayeyi, özel alanda ise aileyi yönetirler ve eşlerinden ev kadınlığını talep ederler.

Endüstrileşme geniş aile ve kabile oluşumunu ortadan kaldırarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini yeniden şekillendiren küçük aileleri geliştirmiştir. Bu gelişmelerle, eşitsizliklerin yaratılıştan ve değişmez olduğu varsayılan geniş aile, kabile ve uluslar; insanların doğuştan itibaren eşit sayıldıkları modern yaşam biçimlerine evrilmiştir. Bu evrilmenin sonucunda erkeğin geleneksel reis konumu değişmiş, kadın, erkek, anne ve babayı eşit gören anlayışlar gelişmiştir. Geleneksel ve alışılmış davranış biçimleri artık yetmemektedir. Ancak modern yaşam biçimlerinin tam olarak kabul edilmesine yönelik mücadeleler ve siyasal çatışmalar da hala devam etmektedir (Sancar, 2012:28-29).

Günümüzde, iş birliği daha bilinçli durumdadır ve önceden tasarlamayı gerektirmektedir. Büyük ölçekli kuruluşların amaçlarını gerçekleştirebilmeleri, modern çağın karmaşık nitelikteki karşılıklı ilişkileri sürdürebilmesi, örgütlenmiş yaşam yapısının anlaşılmasına bağlıdır. Toplumsal faaliyetlerin içinde oluşan örgütlerin katılımcıları ve onları yönetenler, biçimsel örgütleri ve iş birliğini etkili kılan ya da engelleyen nedenleri bilmelidirler (Simon vd., 1985: 4).

2.2 Biçimsel Örgütler

İki veya daha fazla kişinin bilince dayanan iş birliği faaliyeti, örgütlenmiş faaliyetlerdir. Toplumlarda iş birliği faaliyetleri biçimsel bir yapı içinde şekillenirler; faaliyetlere katılanlara görevleri dağıtılmış, aralarındaki ilişkiler en az çaba ve en az gider ile sonuç alınabilecek

biçimde koordine edilmiştir, görevler, örgüt amacına ulaşılmasını sağlayacak bir düzen içinde dağıtılmıştır. Böylece, biçimsel örgüt veya formal organization ortaya çıkar. Biçimsel örgütlerde kişisel amaçlarla örgüt amaçları arasında genellikle bir uyum, aynı amacın gerçekleştirilmesine yönelik farklı çıkar ve beklentilerin uyumu söz konusudur (Simon vd., 1985:2).

Kayayı taşıyan iki kişi örneğindeki yönetim unsurları, çağdaş yaşamın karmaşıklığı gereği, örgütlenmiş eylemlerde daha karmaşık ve uzmanlığa dayalıdır. Örneğin, bir otomobilin imalat ve satışının gerçekleştirilmesi, karmaşık ilişkilerin düzenlenmesi ile mümkündür; farklı uzmanlar uzmanlık bilgilerini ortak çaba için ortaya koyarlar, tasarım, hammadde, imalat ve işleme, montaj, dağıtım ve pazarlama, gerekli araçlar ve becerilerle donatılmış binlerce kişi ihtiyaç duyulduğunda hazır bulundurulmalıdır. Bu faaliyetlerde her süreç sonraki süreç için gereklidir; herhangi bir süreçte iş birliğindeki aksama tüm faaliyeti aksatarak amacın gerçekleşmesini önleyebilir. Çelik üreten firmalar çelik vermezlerse, tekerlek imal edenler bu işi yapmazlarsa otomobil üretilemez; satıcılar ürünleri satmazlarsa satış ve satış sonrası gelir beklentileri gerçekleşmez. İlgili kişiler arasında etkili iş birliğinin yapılması en önemli konudur.

Sorunlar karmaşık olduğunda, iş titizlikle tasarlanmalıdır. Belirli bir yerde, belirli bir sürede ne gibi gereklere ne gibi uzmanlıklara ihtiyaç olduğu önceden planlanmalı, örgütlenmeli, yetki ve sorumluluk ilişkileri belirlenmeli ve gerekli koordinasyon sağlanmalı, çalışanlar iş birliğine teşvik edilmeli, planlamanın ne ölçüde başarılı olduğu ve hedeften sapmaların nedenlerini açıklayan denetim geri bildirim yapılmalıdır.

Yönetimsel yapı ve süreçlerin işleyiş yasalarını, doğa ve sosyal bilimlere birleştiren evrensel bir bakış açısıyla yani yaşam döngüsünde açıklamak, yönetim bilimine önemli katkılar sağlayabilir ve örgütlerde yeni biçimlenmeler konusunda bir fikir verebilir. Evrendeki ve doğadaki başlangıç, doğal seçim ve çeşitlenme, insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan kökler birleştirildiğinde nereden geldiğimiz, hangi biçimsel örgütleri oluşturduğumuz, nereye gideceğimiz ve gelecekteki biçimsel örgütlerin nasıl şekilleneceği hususlarında bazı ip uçları ortaya çıkarılabilir. Bu nedenle yaşam döngüsündeki yönetimi, varoluştaki algının ve değişimin kronolojisini açıklamak, yönetimsel hataların düzeltilmesi hususunda geri bildirim sağlayabilecektir.

Yönetimsel yapı ve süreçlerin işleyiş yasalarını araştıran çağdaş yönetim bilimi evrensel bir bakış açısıyla doğa ve sosyal bilimlere kapsayan farklı disiplinlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanmakta, yönetimde yöntem sorununa yönelik çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Nereye gidileceğini görmek için, öncelikle nereden geldiğini bilmek gerekir (Fişek, 2015:45). Bu nedenle evrenin oluşumu, insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan kökler ve yönetimsel düşüncenin oluşumu, gelecekteki evrime ışık tutacaktır.

3. Başlangıç: Canlıların Yaşamlarını Düzenleyen Oluşumlar

Einstein'in dördüncü boyut olarak adlandırdığı zaman kavramı, madde, enerji ve mekâna bağlı bir gelişmedir, doğada madde ile enerji arasında mekânsal bakımdan devamlılık gösteren değişimler ve dönüşümler olmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm dördüncü boyut olarak tanımladığımız, bir başı ve sonu olan zaman kavramının oluşumuna yol açmıştır. Madde, enerji ve mekân sabit kaldığında zaman oluşmamaktadır. Stephen Hawking zamanın başlangıcını büyük patlama ile açıklamaktadır. Büyük patlamanın hemen sonrasında evren genişleyerek ısıyı on milyar santigrat düşürmüştür ve bu ısı güneşin merkez ısısının bin katıdır; bu derecedeki ısıya ancak hidrojen bombasının patlamasında ulaşılabilir (Hawking ve Mlodinow, 2006:29).

Güneş, yaklaşık beş milyar yıl önce, dönen bir gaz bulutunun oluşturduğu ikinci ya da üçüncü nesilden bir yıldızdır. Gaz bulutları ya güneşin oluşumuna katkı sağlamış ya da patlayıp yok olmuştur, bazı ağır elementler bir araya gelerek, şimdiki güneşin etrafında dönen, dünyamız gibi gezegenleri oluşturmuştur. Dünya yoğunlaşmaya başladığında çok fazla sıcak durumdaydı ve atmosferi yoktu, zaman geçtikçe soğumuş ve kayalardan çıkan gazlardan atmosferi oluşmuştur. Bu ilk atmosferde oksijen olmadığı için insan yaşamı için elverişli değildi ve hidrojen sülfür gibi zehirli gazlar bulunmaktaydı. Yine de bu koşullarda var olabilen ilkel yaşam biçimlerinin olduğu ve bu biçimlenmenin okyanuslarda gelişmiş olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte, atomların rasgele birleşmesinden oluşan ve kendini üreten organizmalar ortaya çıkmış ve gelişmiştir. İlkel yaşam biçimlerini temsil eden bu organizmalar, farklı maddeleri tüketmekte ve oksijen salmaktaydı. Bu durum atmosferi yavaş yavaş değiştirerek bugünkü bileşimine getirmiş; önce balıklar, sürüngenler, memeliler ve en sonunda insana dönüşen daha yüksek yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır (Hawking ve Mlodinow, 2006:34).

Doğayı, dünyayı ve de yaşamı yönlendiren güç enerjidir, enerji maddelerde, maddelerin boyutlarında farklı kutuplaşmalar oluşturarak etkileşime sebep olur; pozitif veya negatif yüklenmeler, çeşitli simetrikler, cinsiyet farkları bunlardan sadece bazılarıdır. Evrenin ve dünyamızın, oluşumundan bu yana sürekli olarak bir enerji kaynağı açığa çıkmış ve dağılmıştır, Fizikte bu olgu "entropi artışı" kavramıyla tanımlanır ve doğada zamanla açığa çıkarak dağılan bu enerji, yaşam denilen negatif entropi artışı sistemiyle, su bulunan her ortamda organik maddeler oluşturur, kendini yerleşik hale getirir. Bu yerleşik enerji bilgi ve bilince dönüşüp, yaşam dediğimiz, sistemi yönlendirmeye çalışır (Schrödinger, 2013).

Nükleer, elektrik, manyetik, ışık, ısı, ses, kinetik, kimyasal gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkan enerji türleri ve etkileri doğayı ve dünyayı yönlendirir. Çeşitli olayların ve gelişmelerin ortaya çıkışı, belirtilen etkilerin yönlendirmesinin bir sonucudur. Tüm canlılar molekül

ve hücrelerinde yerleşik bu evrensel güç etkisi ile değişen doğa ve dünya koşullarını algılama ve bu koşullara göre büyüme, çoğalma, stratejiler oluşturma ve kendisinden sonraki nesillere aktarma çabası içindedirler, bu olaya yaşam veya hayat denir. Yaşam biyolojik açıdan, kimyasal tepki veya dönüşüm sonucunda çeşitli biyolojik süreçleri gösteren organizmaların özelliğidir. Organik maddeler gelişme ve üreme yeteneklerine sahiptirler. Bazı canlılar birbirleriyle iletişim kurabilirler ve iç değişimler geçirerek çevrelerine uyum gösterebilirler (Robinson ve Davidson, 2008).

Gerçekte yaşam, evrende düzen oluşturabilen tek unsur mudur? Nesnelere boşlukta belli bir düzene koymak için, öncelikle bir planın yapılmasının gerekliliği mantıklı bir görüştür. Hücreler, var olan bir plan dahilinde düzene girerler ve bu düzen için ön bilgi gerekir. Hücre oluşması için gerekli ön bilgi; plan, harita veya taslak özelliğindedir (Hoagland, 1994: 17-19).

Yaşamın başlangıcında, ana rahmine yerleşen insan hücreleri basit ve tek hücreli yaratıklara benzeyen özerk bir durumdadırlar; kendi kendilerine yetip özgürce bölünüp artarlar ve insanı oluşturmak için gereken bütün bilgiye sahiptirler. Döllenen yumurtanın bölünmesiyle ortaya çıkan çok küçük hücre kütlelerinde bulunan her hücrenin bir gen reçetesi vardır ve insanı oluşturacak projenin yapımı çoktan başlamıştır. Anne vücudunda başlayan yaşam, bütün diğer yaratıklarla akrabalığı ortaya çıkaran ortak odak noktasıdır (Hoagland, 1994:13).

DNA'mızda zaman içinde ilk hücreye veya uzaydaki büyük patlamaya, kozmik yumurtaya ve ondan öncesi ilkel yaşam biçimlerini temsil eden organizmalara kadar uzanan genetik bir hafıza vardır. Evrimleşmek ve tür olarak varlığımızı yok olmadan devam ettirebilmek için genetik büyü kapasitemizi harekete geçirebilir, ataerkil insan bilincimizin öncesindeki birlik bilincine geri dönebiliriz. Dünya insana ait değil, insan dünyaya aittir ve her şey, aileyi birbirine bağlayan kan bağı gibi birbirine bağlanmıştır (Sjö ve Mor, 1991:232). Genetik yapı bakımından incelendiğinde, en gelişmiş varlık olan insanın veya en ilkel her canlı varlığın, kendi kopyasını yaratmak için bölünebilme yeteneğine sahip olduğu görülür, karmaşık gelişmiş yapıdaki çok hücreli yaratıklar yumurta veya sperm aracılığı ile tek hücreler yaparlar. Çeşitli varlıklar veya yaratıkların hücreleri arasındaki en büyük farklılık, bunların ileride kurbağa, bakteri, sivrisinek veya insan olmasına yol açan iç mekanizmayı açıklayan bilgiden kaynaklanır (Hoagland, 1994: 19-20).

Sjö ve Mor (1991:14), dünyamızın başlangıcında, denizin çok dişil olduğunu, iki buçuk milyar yıl boyunca, tüm yaşam formlarının okyanustaki rahim benzeri ortamda ayın gelgit ritimlerinin yüzdürerek salladığı sıvı kimyasalları ile beslenip korunduğunu belirtir. Charles Darwin'e göre, aybaşı döngüsü buradan kaynaklanmıştır. Denizlerdeki gelgit ritimleri, ay nabzını organik bir yolla tekrarlamış; dünyada yaşamın en uzun ve ilk sürecine

kendiliğinden üreyen dişil deniz formları hâkim olmuştur. Darwin bu açıklamaları ile kadın ve erkek cinsiyetin anne olduğu, prostat bezinin ilkel bir rahim olabileceği, kadının yaşamın temeli olarak başlangıçtan itibaren var olduğu sonucuna varmıştır. Okyanus suyunda kadın bedeninde başlayan yaşama dair daha karmaşık yaşam formları gelişip karaya geçiş yapmadan önceki safhada, okyanusun geniş alanını küçültmek ve hareketli bir ölçekte çoğaltmak gerekiyordu. Kuru zeminde birikerek sadece havaya maruz kalan yumuşak, nemli yumurtaların ölmesi nedeniyle yaşam, suya bağımlı hem karada hem suda yaşayan dişil varlığın ötesine geçememiştir. Evrim boyunca, okyanusun koruyucu ve besleyici alanı, su kesesi sıvıları, hatta ayın gelgit ritmi bireysel kadın bedenine aktarılmıştır. Bugün eril üreme organı olan penis¹ ise, arazi üretimini sağlayan mekanik bir cihaz olarak sonradan oluşmuştur.

Evrimsel başlangıçta, yaşam herhangi bir yaratığın bedeni içinde hamilelik ile değil, tüm organik yaşamı içeren okyanus rahmi içinde idi, cinsiyete özgü organlar yoktu ve genel kadın varlığı, denizin kadını bedeninde kendi kendini yeniden üretmiştir (Darwin, 1904: 164-68). Sjö ve Mor (1991: 236) insanlığın sonsuza kadar yaşamasının tek yolunun dünyanın başlangıcındaki bu oluşumu kavramaları ve kabul etmelerine ve başlangıç bilincine dönüşe bağlı olduğunu belirtmektedirler.

¹Penis: İlk olarak yaklaşık 200 milyon yıl önce sürüngenler döneminde ortaya çıkmış olup, yılanın kamış ile aynı örnekte belirtilmesi, bu genetik hafızadan kaynaklanmaktadır.

Böylece insanlık bir çemberi tamamlayabilecek ve bir sarmal anında, daha büyük bir daireye geçiş yapabilecektir.

Türün üremesi ve daha karmaşık bir evrim ile ilgili son derece uzmanlaşmış görevlerin yerine getirilmesi için erkeğin sık aralıklarla ortaya çıktığı ve dişinin yarattığı yaşam bir kadın ortamıdır; bu, doğada temel ve tekrar eden bir modeldir. Tatlı su kabuklularından olan Daphnia, birkaç kuşak dişiyi eril olmadan kendi kendine çoğaltır; yumurta ve kendi polar gövdesi, dişi yavrunun gen setini oluşturmak için çiftleşir. Yılda bir kez ve yıl sonunda olmak üzere kısa ömürlü bir erkek grubu üretilir; bu erkek grubu kışın hayatta kalabilen kösele yumurta kasaları üretiminde uzmanlaşmıştır (Sjö ve Mor, 1991:14). Bal arıları arasında erkek arı grubunu, kısır kız işçiler ve verimli kraliçe üretir ve düzenler. Erkek arıların varlık nedeni kraliçe ile eşleşmeleridir, her mevsim kovan başına ortalama yedi erkek arı bu eylemi gerçekleştirir ve daha sonra tüm erkek gruplar, işçiler tarafından yok edilirler (Darwin, 1981:81; Bachofen, 2006:34).

Amerika'nın güneybatısında nadir rastlanan dört tür kamçı kertenkeleleri kendi kendine üreyen türler olup eril cinsiyet yoktur (Sjö ve Mor, 1991:14). Antik dönem, arı kovanını annelik ve kadın egemenliğine dayanan ilk insan toplumu modeli olarak görmüştür hatta Yunan filozof Aristo, doğanın kanunu arılarda daha belirgin

olduğu için arıların yaşamını ilk insan yaşamından daha üst sıralarda derecelendirmiştir (Bachofen, 2006:34).

4. Yaratılış ve Evrim

Memeliler grubunda hatta insanlarda kendi kendine üreme teknik olarak imkânsız değildir. Her dişi yumurta, tam kromozom setine sahip polar bir vücut içerir; kutup gövdesi ve yumurta birleşmişse, bir dişi embriyo² oluşturabilir. Bu, erkeklerin gereksiz bir cinsiyet olduğu anlamına gelmez. Kendi kendine türeme bir klonlama işlemidir. Gen havuzunun çeşitliliğini ve sağlığını arttıran cinsel üreme, insan türünü üreten karmaşık evrim için gereklidir ancak evrimin başlangıcını inşa edenin sadece kadın cinsiyeti olduğu ve erkek cinsiyetinin sonradan oluştuğu unutulmamalıdır (Sjöo ve Mor, 1991:14).

Araştırmacılar duygusal odaklanış ile kadın cinselliği arasında nörolojik bağlantılar bulmuşlardır. Kadınların beyinde, ön beyin ve beyincik arasında fiziksel zevk algılarının doğrudan beyin merkezine entegre olmasını sağlayan eşsiz sinir

²Embriyo: canlının cenin olmadan önceki ilk halidir.

bağları vardır. Bu, kadınların orgazmı neden yoğun yaşadıklarını ve farklı bilinç durumlarına geçebildiklerini açıklamaktadır. Fizik ve maneviyatın bütünleşmesinin gerçekleştirildiği gizemin merkezi, kendinden geçen kadın orgazm deneyimidir. Bu deneyim, yeryüzü yaratıcısı olan ilk kadının ve anneliğin beden, zihin ve ruh bütünlüğünün kaynağını açıklamaktadır. Eril insan beyinin bu nörolojik bağlantılara sahip olmadığı görülmektedir. Çünkü eril insan neslinin, büyük maymunlar ailesindeki cinselliğin ötesinde radikal bir evrimi bulunmamaktadır (Long, 1981: 41).

Oysa dişi insan, yaşamı başlatan yaratıcıdır. Aynı gelgit ritimlerinin yüzdürerek salladığı sıvı kimyasalları ile oluşan ve beslenen organizmadır. Okyanustaki gelgit ritimleri hem ay nabzını organik bir yolla tekrarlayarak üremeyi başlatmış hem de cinsel kızışmanın ötesinde duygusal bakımdan üstünlük sağlayan üreme dışı bir cinsel kapasite geliştirmiştir.

Yeryüzünde yaşayan tüm canlılarda mevcut olan cinsel kızışma döneminin tamamen ortadan kalkması, hayvandan insan türüne geçiş evriminde gerçekleşmiştir, yani insan türünde diğer hayvanlarda mevcut olan cinsel kızışma dönemi yoktur. 1,5 milyon yıl sürdüğü ve 50 bin yıl önce Homo Erectus türünde meydana geldiği tahmin edilen bu evrimsel değişimin temel nedeni, insan yavrusunun uzun süreli bakıma muhtaç olması ve geç büyümesidir. Bu dönem insanlarda mevcut olsaydı anne ortalama yirmi bir günde bir yavrusu ile ilgilenmeyecek ve yavru ölecek böylece neslin devam etmesi tehlikeye girecekti. Bu evrimsel değişimin en köklü sonuçları eş seçimini başlatması ve yavruyu ebeveyne bağımlı kılarak aile olgusunun temelini atmasıdır (Benshoof ve Thornhill, 1979).

Belirtilen varsayımlar ve bulgulara dayanan araştırmacılar, insanlığın bilinçli ve bilinçsiz zihinlerinin bütünleşmesi ve türlerin manevi bilinçlerinde daha derin bir anlayışa sahip olması, böylece daha üst bir evrim için, kadınların öncü ve lider olması gerekliliğini savunmaktadırlar (Long, 1981: 41).

Kadın cinselliğinin doğası ve evrimine yönelik, Mary Jane Sherfey, 1961'de indüktör teorisi olarak adlandırılan teoriyi ortaya atmıştır (Sherfey, 1973:43). Teori, eril ve dişi tüm memeliler grubu embriyolarının, cenin yaşamının ilk aşamalarında anatomik olarak kadın olduklarını belirtmektedir. Sherfey, bu teorisinin 1951'den beri neden tıp literatürüne gömüldüğünü ve literatürde göz ardı edildiğini merak etmiştir. Bu evrimsel gerçeği keşfedenler erkek nesli bilim adamları olup, bunun gerçek olmasını istemiyorlardı. Sherfey, indüktör teorisi için tartışmalara öncülük etmiştir ve günümüzde daha fazla verinin sağladığı gelişmelerle, teori insanın da dahil olduğu tüm memelilerin gelişme süreci olarak kabul edilmiştir.

Stephen Jay Gould (1983:153-154)'un açıkladığına göre, hamileliğin ilk sekiz haftasında embriyo, çift cinsiyet özelliği olan kayıtsız bir varlıktır. Sekizinci haftada Y kromozomu taşıyan sperm yumurta ile kaynaşırsa, yumurtalıklar eril hormonu salgılayan testislere dönüşecek ve bu da erkek cinsel organlarının gelişmesine neden olacaktır; eril hormon yokluğunda embriyo bir dişiye dönüşür. Bununla birlikte, iç ve dış cinsel organların gelişiminde bir fark vardır: İç cinsiyet organları olan rahim tüpleri ve yumurtalıklar veya sperm taşıyan kanallar, embriyo oluşumunda her iki cinsiyetin öncüllerini içerir. İki eş varlığında veya yokluğunda, bir set diğer cinsiyeti bozar ve kendi cinsiyetini geliştirir. Dış cinsel organla, erkek ve dişinin farklı organları aynı öncüden farklı çizgilerde gelişir. Bu, aslında, klitoris³ ve penisin aynı dokudan oluşan aynı organ olduğu anlamına gelir.

Gould şu sonuca varmıştır: Kadınların gelişim süreci bir bakıma biyolojik olarak tüm memelilere özgüdür, herhangi bir hormonal etki olmadığında ortaya çıkan örüntüdür. Erkekler ise gelişen testislerden erkeklik hormonları salgılarının neden olduğu bir değişiklik sonucu ortaya çıkabilmektedirler.

Brizendine (2011:35)'nin açıklamaları indüktör teorisi ile paralellik göstermektedir. Brizendine anne karnındaki ceninin sekiz hafta oluncaya kadar dişi beyin yapısında olduğunu; sekizinci haftada başlayan testosteron atağı, ceninin iletişim merkezindeki hücreleri kısmen öldürdüğünden dişi beyin erkek beynine dönüştüğünü ve bu süreçte eril yapı olan saldırganlık ve cinsellik hücrelerinde artış olduğunu belirtmektedir. Testosteron atağı gerçekleşmediği takdirde dişi beyin orijinal büyümeyi sürdürmekte, hücreler duygusal gelişmeyi belirleyen iletişim ve bağlantı merkezlerinde yoğunlaşmaktadır.

Memeliler arasında erkekliğin birincil bir durum olmadığı ve orijinal kadın biyokimyası ve anatomisinden farklı olduğu çok net görülmektedir. Sıcak ortamların sıcakkanlı hayvanlarında orijinal cinsellik güdüsü dişidir; erkek veya eril model, orijinali dışı olan modelden türemiştir. Dikkat çeken husus ise tıp ve bilim adamlarının bu temel biyolojik gerçeği anlamasının, atomu parçalamaktan daha uzun sürmüş olması ve bu gerçeği yıllar boyunca profesyonel bir sessizlik içinde gömmüş olmaları, daha sonra gerçek durumun bir bilim kadını tarafından gömüldüğü yerden çıkarılarak açıklanmasıdır (Sjöo ve Mor, 1991:15).

³Klitoris: Dişi cinsel organı

5. Yeryüzünde Değişim

Dünyanın dönüşü tüm canlılar için yaşanabilir ortamı yaratmıştır. Dünya gezegeninin üzerindeki ısının soğuyarak kabuklaşması için yaklaşık olarak 4,5 milyar yıllık bir zaman geçmiştir ve günümüzden 570 milyon yıl öncesi zaman sürecinden itibaren doğa ve insanlık tarihinde hayal dahi edemeyeceğimiz gelişmeler olmuştur. Yer kabuğunun oluşumu sonrası 345 milyon yıllık süreçte denizler ve ılıman iklim ile sığ sularda ilk canlılar belirmiştir. Sonraki zaman süreçlerinde havayı soluma yeteneğine kavuşan bazı su canlılarının denizden karaya geçiş yaptıkları ve yayıldıkları; karada ve suda türlerin evrim ve başkalaşma ile çeşitlenerek çoğaldıkları görülmektedir. Diğer taraftan yerkabuğundaki evrim altın, çinko, bakır, kurşun ve diğer mineralleri, petrol ve kömürü oluşturmuştur. Zaman dilimi olarak MÖ. 225-65 milyon yıl aralığında sürüngen, dinazor, kurbağa, kaplumbağa ve bazı küçük memeliler ortaya çıkmış; 65-2,5 milyon yıl aralığında büyük sıradağları oluşturan yerkabuğu hareketleri ile biyolojik gelişim sonucu maymunların da yer aldığı memeliler evrim geçirmişlerdir (Erbil, 2015:17-19).

Yaklaşık on milyar yıl önce tek ve büyük bir patlama ile evrenin sonsuz yoğunluğu ve ilk nesil yıldızlar ortaya çıkmıştır. Daha sonra ilk nesil yıldızlar parçalanmışlardır ve yaklaşık beş milyar yıllık bir süreçte enkazlarından güneş sistemimizin yıldızları ve gezegenleri oluşmuştur, ancak dünyadaki zeki varlıkların evrimleşmesi oldukça uzun zaman almıştır. Dünya, ilk iki milyar yılda, canlı varlıkların gelişmesi için elverişli olmayan bir sıcaklıktaydı. Kalan üç milyar yıllık süreci biyolojik evrim süreci yönetmiştir. Bu süreç, basit organizmalarla başlamış, evrendeki büyük patlamaya kadar olan zamanı ölçebilen canlıların gelişmesine değin sürmüştür. Evrenin ilk aşamalarındaki enerji ve moleküllerin oluşma süreci aynı zamanda bugün insanlığın fizik, kimya ve biyoloji olarak adlandırdığı bilimlerin başlangıcıdır, ilerleyen zamanlarda insanlık kendisini ve evreni yok etmediği takdirde evrenin ilk aşamalarını matematiksel bir tutarlılık içinde açıklayabilme gücüne kavuşacaktır (Hawking, 1993: 63-89).

Günümüzde insan geçirdiği evrim sonucu, kendisini ve içinde yaşadığı evreni yok edebilecek bir güce erişmiştir. İnsanlık göçebe ve yerleşik düzenden kentleşmeye; iş bölümünün geliştirilmesinden icat ve keşiflerin gerçekleştiği ortama doğal üretim güçleri ile ulaşabilmiştir (Morgan, 1969-1:8).

Bu evrim aşamasında artık insanlık için büyük yanlışlar yapmak, geri dönülemez sonuçlara sebep olacaktır. Bu nedenle evren ve yeryüzündeki temel yasaların bilinmesi ve uygulanması geleceği etkileyecek en önemli sorun haline gelmiştir. Laf cambazlığının bir kenara bırakılması, insanlık tarihini ileri düzeylere ulaştıracak adımların atılması zorunluluk haline gelmiştir (Morgan, 1969-I: 38-39).

6. İnsanın Oluşumu

Bugünkü insan türü olan Homo Sapiens bir aileye sahiptir, bu çok sıradan bir bilgi olmasına rağmen tarihte uzun yıllar boyunca en sıkı korunan sırlardan biri olmuştur. Sapiens kendisini diğer hayvanlardan ayrı, kardeş, anne, baba, kuzeni olmayan bir yetim ve öksüz olarak görmektedir, oysa gerçek farklıdır; istesek de istemesek de büyük maymunlar adı verilen oldukça gürültülü ve geniş bir takıma ait olduğumuz Darwin'in araştırmalarında belirtilmektedir. Darwin, insan biçimli maymunların genel yapısının insanlarla uyduğuna ve bu maymunlar grubunun eski bir üyesinin insanı doğuran atası olduğu sonucunu çıkartmaktadır. Goriller, orangutanlar ve şempanzeler yaşayan yakın akrabalarımız olup, en yakın olanı şempanzelerdir (Darwin,2015:211-276).

İnsan ırkının dişil cinsiyet taşıyan iki kardeşin birinden türediği belirtilmektedir (Darwin, 2015: 247). İlk insana ve onun maymuna benzeyen atalarına geçmiş zamanlarda fayda sağlayan değişimler, doğal seçim yolu ile yetkinleşmeyi veya gelişmeyi sağlamıştır. Darwin bu teorisini Prof. Broca'nın araştırmalarına dayandırmakta; fosil kalıntıların tek bir aileye ait torunlar olarak görüldüğünü ve maymun özelliklerinde yüksek niteliklere sahip, ancak bilinen eski ve çağdaş ırklardan tamamen farklı olan bir ırkı temsil ettiklerini belirtmektedir (aktaran Darwin,2015:249; Broca, 1868:410).

Aynı atadan evrimleşmiş olan türler cins olarak isimlendirilen kategoride yer alırlar. Bugünkü insan neslinin köklerinin, ilk olarak yaklaşık 2,5 milyon yıl önce Doğu Afrika'da, Güney Maymunu anlamındaki Australopithecus olarak isimlendirilen bir maymun cinsinden evrimleştiği belirtilmektedir (Dart: 1925:195). Ancak Australopithecus'un doğrudan atamız olduğu veya günümüzdeki insanın oluşumunda bir geçiş türünün temsilcisi olduğu çok net değildir, insanın bu tür maymunlardan geldiği ise Kafkasya'daki fosil insan kemiklerinden çok net olarak görülmektedir; ilk insan sürüsü bir milyon yıl önce, insanımsı Australopithecus sürüsünün arkasından gelmiştir (Diakov ve Kovalev, 2014:17).

Ortalama olarak günümüzden iki milyon yıl öncesinde, bu insansı eski erkek ve kadınların bazıları anayurtlarını terk etmiş, Kuzey Afrika, Asya ve Avrupa'nın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. Kuzey Avrupa'nın karlı ormanlarında hayatta kalmak, farklı özellikleri gerektirdiğinden, insansı topluluklar farklı yönlerde evrilmişler, böylece farklı türler ortaya çıkmıştır. Bilimsel çalışmalarda bu türlerin her birine farklı Latince isimler verilmiştir (Dart: 1925:195-199).

Avrupa ve Batı Asya'daki atalarımız Neandertaller, Sapiens'lerden daha güçlü, daha kaslı ve buzul Çağı ortamına daha uyumluydular; gelişmiş ve geniş kapasitesi olan beyin yapısına sahiptiler (Darwin, 1981:146). Asya'nın doğu bölgelerinde yaşayan Homo Erectus, dik adam anlamına gelmektedir ve bu bölgede yaklaşık iki milyon yıl hayatta kalmayı başararak bugüne kadarki en dirençli insan türü olmuştur. Homo Sapiens'in bu rekoru kırması oldukça zor görünmekte ve bin yıl sonrası ortada olacağı bile şüphelidir. Bu nedenle iki milyon yıllık bir zaman dilimi, biz Homo Sapiens'in pek başarabileceği bir şey olarak görünmemektedir.

Dört ayaklı maymundan geçirdiği evrimlerle günümüzün en uygar insanına dönüşen Homo Sapiens, kendi konforu, eğlencesi ve mutluluğu için diğer hayvanları ve çevresindeki tüm ekosistemi mahvetmektedir. Dünyaya olanlar dünyanın evlatları olan tüm canlıları da zincirleme etkileyecektir. Dünyadaki yaşam ağını ören insan değildir, insan yaşam ağının içindeki çok küçük bir parçadır ve bu çok küçük parça ne yaparsa kendine yapmış olacaktır (Capra, 1977:276).

7. Toplumsal Tarihin Kronolojisi ve Dönüşüm

Tarihin evrelere bölünmesi ile insan evrimine yönelik süreçlerin net olarak açıklanması sağlanmaktadır. Zamanın akışında geriye doğru gittikçe net kronolojide belirsizlik ortaya çıkmaktadır.

7.1 Toplumsal Tarihin Kronolojisi

Tarihçiler ilk insanların yaşadığı süreci ilkel toplumların süreci olarak değerlendirerek aşağıda yer alan evreler ile açıklamışlardır (Diakov ve Kovalev, 2014:66).

Tablo 1. TOPLUMSAL TARİHİN KRONOLOJİSİ

TARİH ARALIKLARI	COĞRAFI KOŞULLAR	DÖNEMLER	İNSANIN ORTAYA ÇIKIŞI	TOPLUMSAL İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİ VE DEĞİŞİMİ
MÖ 1.000.000	Buzul çağı öncesi	Erken Paleolitik dönem	İnsansı varlıklar	İlkel sürüler ve avcı toplayıcılar
MÖ 400.000-100.000 arası	Buzul çağı	Geç Paleolitik dönem	Neandertaller	Matriyarkal yönetimin başlangıcı, klan örgütlenmesi
MÖ. 100.000-4000	Buzulların en geniş düzeyi ve buzul çağının sonu	Mezolitik ve erken Neolitik dönem	Neander-tallerden Homo Sapiens'e geçiş	Matriyarkal yönetimin yükselişi, ana tanrıça ve tarımın keşfi, hayvanların evcilleştirilmesi ve ilk tarım ve hayvancılığın başlaması
MÖ 4.000-3000	Deltalar, vadiler, orman alanları ve sulak alanların oluşması	Geç Neolitik dönem	Homo Sapiens	Sabanın icadı, bireysel mülkiyete geçiş, klanlar düzeni ve matriyarkal yönetimin yıkılışı, yazının icadı, sınıflar, devlet ve patriyarkal yönetimin oluşumu
MÖ 4.000'den günümüze	Küresel ısınma	Maden çağı, orta çağ, endüstri devrimi ve bilişim çağı dönemleri	Homo Sapiens	Patriyarkal yönetim, savaşlar, keşifler ve icatlar, yönetim teorileri, sanayileşme, bilişim teknolojileri, toplumsal hareketler, feminizm kimliğinin gelişmesi

Kaynak: Diakov ve Kovalev, İlkçağ Tarihi, 2014:66

İnsanın biyolojik oluşumunu tamamladığı süreç, ilkel toplum tarihinin başlangıcındaki ilkel sürü dönemidir. Bu dönemden sonra klanlar düzeni gelmekte olup bu düzenin doruk noktasında "matriyarkal" olarak isimlendirilen ve kadın-erkek eşitliğine dayalı anaerkil düzen yaşanmıştır. Üretim güçlerinin gelişmesi, hayvancılık faaliyetlerinin ilerlemesi, tarımda sabanın

kullanılmaya başlaması, bronz ve demir gibi maden işletmeciliği ile, ilk sömürü tohumlarının ve bireysel mülkiyetin ortaya çıktığı yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde matriyarkal düzen yerini "patriyarkal" olarak isimlendirilen ve babaerkiye dayanan düzene bırakmış, klan demokrasisi önce askeri demokrasiye dönüşmüş, askeri demokrasi ise devletin ortaya çıkmasını sağlayan

düzeni kurmuştur. Böylelikle, klanın toplumsal mülkiyeti ve eşitlikçi yapısından hayvan ve köle zenginliğine dayalı bireysel mülkiyete dönüşüm gerçekleşmiştir (Fişek, 2015:52-56).

7.2 Kronolojik Dönüşümde Eşitsizliğin Ortaya Çıkışı

Patriyarkal toplum düzeninde demokrasinin egemen olmasına mutlak gözle bakılması olası değildir. Bu düzen bağlamında toplumda katılımcılığın engellenmesi, eşit olmayan paylaşımlar, toplumsal huzursuzluk ve adaletsizlik söz konusudur. XXI. yüzyıla girerken küresel düzeyde eşitsizlikler dalgasının tavan yapması, bu durumun en belirgin kanıtı ve insanlığın temel sorunudur. Günümüzde servet eşitsizliği küresel bir soruna dönüşmüştür. Demokrasi ve insan haklarının

yerleşik olduğu toplumlarda dahi gelir adaletsizliği, yoksulluk ve sefalet en temel sorunlar arasında yer alır. Gelir ve servet eşitsizlikleri siyasal eşitsizliklere dönüşmekte, gücün belli çıkar gruplarının eline geçmesine neden olmaktadır. Ayrıcalıklı bu çıkar grupları sistemi ele geçirerek kendi tercihlerine göre şekillendirmekte ve katlanan eşitsizliklere yol açmaktadırlar (İnsani Gelişme Raporu, 2019:12). Eşitsizlik, toplumsal yaşamın ekonomi, siyaset, sosyal, eğitim, sağlık ve cinsiyetçi uygulamalarında görülmektedir. Dünya nüfusunun %0,9'luk kesimi toplam küresel servetin neredeyse %44'ünü, diğer bir ifade ile yarıya yakın kısmını elinde tutmaktadır (Credit Suisse, 2019:12). Dağılımdaki bu eşitsizlik ile ilgili ayrıntılı açıklamalar Credit Suisse Databook'ta verildiği haliyle Şekil 1'de yer almaktadır (Credit Suisse, 2019:9).

Şekil 1. Küresel Servet Eşitsizliği

Kaynak: Credit Suisse Databook, 2019:9

Dünya genelindeki toplam servetten 2,883 milyar kişi (nüfusun %56,6'sı) %1,8; 1,661 milyar kişi (nüfusun %32,6'sı) %15,5; 499 milyon kişi (nüfusun %9,8'i) %38,9 ve 47 milyon kişi (nüfusun %0,9'u) %43,9 pay almaktadır. Dünyadaki 546 milyon kişi yani toplam nüfusun %10,7'si, toplam servetin %82,8'ini elinde tutmaktadır.

Günümüzde bireysel düzeyde sahip bulunulan ilgi, bilgi, zaman, çevre, iş güvencesi, para, teşvik gibi kaynaklar sınıfsal olarak eşit dağılmadığı gibi, cinslere göre de eşit dağılmış değildir. Oysa insanlık tarihinin başlangıcı ve yaşamın ilk aşamaları bu eşitsizlikten uzak doğal bir yapıda maternalistik bir yönetim anlayışı altında başlamıştı. Patriyarkal düzenin cinsiyetçi örgütlenme yapısı ve kültürü, kadınları çeşitli maddi kaynaklardan uzak tutmakta, kadını eş zamanlı olarak eş, anne ve ev kadını rolüne koşullandırmaktadır. Evin dışı, kamusal alan, kadının yeri değildir. Kamusal alanda kadına yer vermeyen bu kalıba direnen kadınlar her zaman olmuştur.

İnsanlık tarihi boyunca bu toplumsal eşitsizliklerin nasıl şekillendiği, hangi safhalardan geçtiği ve yönetim açısından anlamına yönelik ipuçları, insan yaşamının ilk aşamalarında ve insanlık tarihinin kronolojisinde görülebilir.

8. İnsan Yaşamının İlk Aşamaları

Yaşamın ilk aşamasında insanlar gelişigüzel bir şekilde üreyen bataklık yaratıklarına benzerler ve sadece anne ve çocuklarından oluşan bir aile söz konusudur. Baba yoktur, çünkü henüz çiftleşme ve çocuk doğurma arasındaki bağlantı yoktur ve insanın doğuşu dünyayı verimli yapan bir gizem olarak yaşamın kaynağı ve sembolü olan kadın ile ilişkilidir. Kadın dünyanın vekili olarak, yaşamın büyüdür, kadının doğurganlık yeteneği, yaşamın kaynağı olan en yüksek değerdir. Bu nedenle, Afrodit gibi doğurganlık tanrıçaları en eski dinlerin merkezindedir. Erkekler kaba kuvvete dayanan egemenlik, kadınlar da kutsal yaratıcılık ile ilişkilidirler (Bachofen, 2006: ii).

İnsan ırkı, günümüzdeki biçimini büyük patlamadan bu yana geçen yaklaşık 15 milyar yıl içinde sadece 2 milyon yıldır taşımaktadır (Hawking, 2002:169). Oysa insanlık tarihine ait bilimsel araştırmaların çok yeni girişimler olduğunu görmekteyiz. Bugünkü tür olan Homo Sapiens, 200.000 yıl önce Büyük Sahra Çölü'nün alt bölgelerinde ortaya çıkmıştır (Darwin, 2015: 234). Homo Sapiens zaman geçtikçe insanın diğer türlerini ortadan kaldırarak düşünce ve iletişim biçimlerini şekillendirmiştir.

Homo Sapiens MÖ 12000 yılı Tarım Devrimine kadar olan süreçte avcılık ve toplayıcılık ile uğraşmış, hayatta kalma ve beslenme mücadelesi verirken bilgi toplamış ve bilişsel gelişimini tamamlamıştır; uğradığı genetik mutasyonlarla beyin iç yapısı değişmiş, daha önce mümkün olmayan düşünme biçimlerine ve yeni dillerle iletişim kurabilme becerisine ulaşmıştır. Dil, Sapiens'e bilgi paylaşımı yanı sıra var olmayan şeyler hakkında bilgi üretme ve birbirlerine aktarma olanağını da vermiştir. Sapiens dokunmadığı ya da koklamadığı varlıklar hakkında konuşabilmektedir, efsaneler, mitler, putlar, tanrılar ve dinler bu yolla ortaya çıkmıştır (Harari,2015: 37).

Tarım üretimi yaparak örgütlenen toplumlara ait yazılı dilin kullanılışı MÖ 7000 yılına; büyük Yunan Uygarlığına ait ilk yazılı kayıt ise MÖ 900 yılına kadar uzanır; Yunan uygarlığının en parlak devri olarak anılan klasik dönem MÖ 500'den biraz önce başlamıştır (Hawking ve Mlodinow, 2012:21).

Sapiens, hayatta kalma ve beslenme mücadelesi verir iken sürekli yer değiştirir ve yaşamını yollarda geçirirdi. Yaşamı ve davranışları değişen iklim ve mevsim koşullarından, hayvan göçlerinden ve bitkilerin yetiştirme süreçlerinden etkilenirdi. Sürekli hareket halinde olmak, Sapiens'e dünyanın büyük bir bölümünü ele geçirerek saygın uygarlıkları kurmasının yolunu açmıştır (Badinter, 1992:31). Homo Sapiens'in biyolojik yapısı bir X ve bir Y kromozomu ile eril; iki X kromozomu ile dişil olarak şekillenir, eril erkek, dişil kadın neslini açıklar. Erkek ve kadın biyolojik kategoriler değil, toplumsal kategoriler olarak tanımlanmış ve toplumun hayalindeki insan düzeninin bir parçasını oluşturmuştur (Moir ve Jessel,2002:26-33).

Okuma ve yazma bilmeyen antik çağ insanı ekonomik amaç için değil inançları ile motive olan bir anlayışta; yaşam ve yönetim yapılarını bu inanç ve değerler üzerinde inşa etmişlerdir. Bu durumu kanıtlayan bazı arkeolojik bulgular mevcut olup, 1995'de ülkemizin güneydoğusunda yapılan kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılan ve MÖ 12.000 yılına uzanan Göbeklitepe bu hususa ender bir örnektir. Bu arkeolojik kalıntının muhteşem sütunlarını yapabilmenin tek yolu, farklı gruplardan ve kabilelerden binlerce avcı toplayıcının uzun süreli iş birliği ve gelişmiş bir inanç, değer veya ideolojik sistem temelinde çabalarını yönetebilmeleridir (Schmidt, 2007:115).

9. İnsanlık Tarihinin Kronolojisi ve Yönetim

9.1. MÖ. 1.000.000 yıl Erken Paleolitik Dönemde Yönetim

Bir milyon yıl önce ilkel sürü insanı ortaya çıktığında, yumuşak ve nemli olan iklim giderek sertleşmiş ve kuzeyden gelen buzullar ilerlemeye başlamıştır. Paleolitik dönemin Neandertal insanı sopalar ve keskin kenarlı taşlar kullanmakta olup, daha sonraları mızrak yapmayı ve ateşi kullanmayı başarmıştır.

Neandertaller insan tipine sahip olan ilk varlıklardır (Diakov ve Kovalev, 2014:20). Bu dönemde Neandertallerin geçim kaynakları toplayıcılık ve avcılık olup, meyveler, kökler, tohumlar ile beslenmekte; küçük memeli hayvanlar, kertenkeleler, böcekler, mamut, bizon, at ve geyikleri avlamaktaydılar. Hem et hem de ot ile beslenmeleri, ilkel insanların hemen hemen her yerde yaşamalarını sağlamıştır. Paleolitik dönem insan topluluklarına ilkel sürü adı verilmektedir. Bunlar sayı olarak az ve hareketliyidiler ve toplulukta özgür cinsel ilişki egemendi (Diakov ve Kovalev, 2014:21)

İlk toplumlara ilkel sıfatının verilmesinin nedenleri, sınırlı akıl gücüyle var olmaya çalışan ilk atamızın henüz gelişme, değişme ve farklılaşmayı gerçekleştiremediği bir zaman aralığında olmasına; toplumsal kurumlar yerine geçime dayanan ekonominin varlığına; kurumsal çeşitliliğin birkaç temel düşünce tohumundan ibaret oluşuna ve yazının olmayışına bağlanabilir (Morgan, 1969-I:70).

Paleolitik dönemin Neandertal insanı sopalar ve keskin kenarlı taşlar kullanmakta olup, daha sonraları mızrak yapmayı ve ateşi kullanmayı başarmışlardır (Diakov ve Kovalev, 2014:20). Ateşi kullanmak insana doğa üzerinde egemenlik gücü sağlamış ve böylece onu hayvan dünyasından tamamen ayırmıştır (Engels, 1977: 109).

Harari, ilk toplumu modern toplum ile bütünleştiren bir benzetme yapar: ilkel insanların toplumsal düzenlerini hayaletlere ve ruhlara inanarak oluşturduklarını ve her dolunayda bir araya gelerek kamp ateşinin etrafında dans ettiklerini, günümüz modern kurumlarının da aynı prensiplerle kurulduğunu açıklar; düzen sağlayacağına inanılan ritüel, kural ve prensipler her iki düzenin ortak yanlarıdır. Günümüz modern yaşamının iş insanları ve avukatları ilkel toplumlardaki güçlü sihirbazlara benzerler; günümüzün sertifikalı bir avukatı tüm gerekli prosedürleri ve ritüelleri uygular, gerekli tüm yeminleri ve sözleri bir kâğıda yazar ve imzasını atarak yeni bir şirket kurar, tıpkı bir büyücünün yaptığı hokus pokus gibi.

Bazı büyücüler şarlatandır, ancak tanrıların ve şeytanların varlığına inanırlar, tıpkı pek çok milyonerin paranın ve sınırlı sorumlu şirketlerin varlığına; insan hakları aktivistlerinin insan haklarının varlığına inandıkları gibi. Böylece ilk toplumlar ve modern toplumlarda, inanılmış bir hayali gerçeklik vardır ve bu hayali gerçeklik toplumu yöneten güce dönüşmüştür.

Birleşmiş Milletler, hükümetler, şirketler, ibadethaneler ve hukuk sistemi fiziksel olarak var olmayan kurumsal yapılar veya hayali gerçeklerimizdir. Birileri, milyonlarca insanı tanrılara, milletlere veya şirketlere inanmaya ikna etmeyi başardığında olağanüstü büyük bir güce kavuşur, milyonlarca yabancı ortak, bir hedef uğrunda iş birliği yapar ve birlikte çalışır. Yaşamı sadece nehir, ağaç, hayvanlar gibi nesnel varlıkların oluşturduğuna inansaydık devletler, şirketler, ibadethaneler ve hukuk sistemlerinin kurulması çok zor hatta imkânsız olurdu. Sapiens bilişsel devrimden bu yana, nesnel varlıklar ile tanrı, millet ve şirket gibi hayali gerçekleri bir arada yöneten yapıları oluşturmuştur ve günümüzde hayali gerçeklik öylesine güç kazanmıştır ki nehir, aslan, insan, ağaç ve benzeri canlı varlıkların yaşamının devamı hayali varlıklar olan tanrılar, milletler ve şirketlerin insafına kalmıştır (Harari, 2015:41-45).

Hayal gücü, insanın en önemli ayrıcalıklarından biridir; bu yeteneği sayesinde insan, farkında olmaksızın hayallerini ve düşüncelerini birleştirir ve böylece parlak ve yeni sonuçlara ulaşabilir (Darwin, 2015:104). İlk insanlarda düşünme yeteneği, üretme eylemi ile gelişmiş, düşüncelerini el kol hareketleri ile ifade edebilmişlerdir (Diakov ve Kovalev, 2014:20).

İnsanı yaratan emek olmuş, emek alet yapımıyla başlamış, alet yapımı farklılaşmayı ve el yeteneklerinin gelişmesini sağlamıştır (Engels, 1977:160-162). El yetenekleri sayesinde işte uzmanlaşma sonucu dikey durumda yürüme alışkanlığı pekişmiş ve diğer yandan gırtlak ve ses tellerinin gelişmesi kolaylaşmıştır (Diakov ve Kovalev, 2014:20).

9.2. MÖ. 400.000-100.000 Yıl Arası Geç Paleolitik Döneme Geçişte Yönetim

Çağımızdan 400.000-100.000 yıl öncesini kapsayan bu dönemde, buzullar çok geniş bir alan kaplarken daha sonra azalmış ve buzul döneminin sonuna gelinmiştir. İklim koşulları birçok kez değişmiş, fiziksel yapısında önemli ilerlemeler yaşayan Homo Sapiens öncesi tür, biyolojik gelişmesini tamamlamıştır. Bu dönemde insanlar alet yapımını sağlayan düzenekleri geliştirmişler, mağaralardan çıkarak ısıttıkları barınaklarda yaşamaya başlamışlar ve en önemlisi toplumsal bir örgütlenme olan klanları kurmuşlardır ve sanat ortaya çıkmıştır (Diakov ve Kovalev, 2014:23).

Biyoloji kader değildir ama yaşam için deniz gibi bir başlangıçtır. Kadın biyolojisinin gizemleri, dünyadaki insan yaşamının en az ilk 200.000 yılında dinsel ve sanatsal düşünceye, sosyal organizasyona ve yönetim yapılarına egemen olmuştur (Sjö ve Mor, 1991:37).

Üretim faaliyetlerindeki gelişmeler ve yerleşik yaşama geçiş ile ilkel sürüler yerini gelişmiş bir toplumsal yönetim ve örgütlenme olan klanlara bırakmıştır. Klan topluluklarında bireyler birbirlerini akraba olarak görmekte, yardımlaşmakta, farklı klan toplulukları birbirlerini kendi bölgelerine davet etmekte, dostluk ilişkileri kurmaktaydılar. Klan dışı evlilik bu dönemde başlamıştır ancak evlenme biçimleri grup halindedir;

klanın tüm kadınları, başka bir klandaki erkeklerin eşi olabilir durumdadır ve hiçbir erkek veya kadın eşi üzerinde ayrıcalıklı bir hakka sahip değildir. İşin cinsiyete göre bölünmesi ile erkekler avcılık, kadınlar toplayıcılık faaliyetlerine yönelmişlerdir. Bu dönemde insan topluluğu ilkel sürü yapısını yitirmiş, Neandertaller'in gelişmesi ile akıllı insan modeli oluşmuştur (Diakov ve Kovalev, 2014:25).

Bilinen ilk insan imgeleri, MÖ 35.000-10.000 yıllarında kalıntılarda bulunan Venüs heykelleridir. Mağara ocaklarında, nişlerde ve mezarlarda bulunan bu heykellerin konumlandırılma ve yerleştirilme biçiminden günlük yaşamın koruyucularını, ölümü ve insanların yeniden doğuşunu temsil ettikleri anlaşılmaktadır. Taş, kemik, fildişi ve kilden yapılmış olan Venüsler, oldukça şişman olup, hamilelik ve bolluğu temsil etmektedirler. Roma Aşk Tanrıçası Venüs'ün adını alan bu heykeller seks nesnesi değil, kadının kendi kendisinden yaşamı yaratma ve onu sürdürme konusundaki gizemli gücünün sihirli görüntüleridir. Heykellerin ayağı yoktur ve bacaklar bir noktaya doğru incilir, böylece dik olarak her yere yerleştirilebilirler Sjö ve Mor (1991:37).

9.3. Matriyarkal (Anaerkil) Toplum Yapısı ve Yönetim

İlkel topluluğun en yüksek aşaması ana soyuna dayanan matriyarkal yönetim toplumdur. Matriyarkal toplumlar evrende ve yaşamda birlik, beraberlik ve uyumu algılayan yönetim toplumdur (Bachofen, 2006: 8). Grup evliliği düzeninde ortaya çıkan klan topluluklarında birçok kadının birçok erkekle cinsel ilişki kurduğu grup evliliklerinde babalık konumu belirsiz, ancak anne belirgindir. Ana soyuna dayanan sistemde, erkeğin sahip olduğu her şey, ana tarafına miras kalmakta, yani erkeğin kendi çocuklarına değil, kız kardeşin çocuklarına geçmekte, çocuklar kadın soyunu temsil etmekte ve baba ile hiçbir ilgisi bulunmamakta idi. Matriyarkal dönemde, ekonomik ve toplumsal yaşamda kadın erkeğe eşittir (Diakov ve Kovalev, 2014:29); inançlar, ritüeller, gelenekler ve kültürleri oluşturmada baskın role sahiptir (Bachofen, 2006: vii). Bu dönemde kadınların taştan heykeli yapılmakta, bereket ve huzur getirmesi beklentisi içinde tapılmakta idi (Diakov ve Kovalev, 2014:47).

Kadınlar, saygı, adalet, hukuk ve barışın koruyucusu, medeniyet ve varoluşun temsilcileridir, yaşamı ve doğal güçleri sağlayan yeteneğe sahiptirler. Doğa kadın rahimi ve özverili anne ile bütünleşmiştir, kadınlar için ölüm yoktur, yaratmak için ana tanrıça olarak dünyaya dönerler ve doğadaki fiziksel yapıya uyarlar. Böylece doğal yapıda ortaya çıkan ve kadının yönettiği matriyarkal toplumlar, evrende ve yaşamda birliği, beraberliği ve uyumu algılayan ve yansıtan yönetim toplumdur (Bachofen, 2006:8).

Bu toplumlarda kadın yaşam sorunlarına çözüm üretmekte, çocuğu doğuran, besleyen konumuyla yaşamı ve soyu devam ettirmektedir. Kadın aynı zamanda barınma sorunlarını çözme, doğadan topladığı bitkilerle

ilaç yaparak hastaları iyileştirme, hayvanları evcilleştirme faaliyetlerindeki konumu ve yetenekleri ile topluluğun en önemli bireyi olmuştur (Uhlig, 2007:30).

Matriyarkal toplum düzeni, insanın biyolojik, toplumsal yapı, yönetim ve iş bölümünü şekillendirdiği paleolitik dönem, mezolitik dönemi ve erken neolitik dönemi kapsar, MÖ 3000 yılları ise sonlanma sürecidir.

9.4 MÖ. 100.000-4000 Arasında Mezolitik ve Erken Neolitik Dönemlerde Yönetim

Buzul çağıının sonu MÖ 12.000 yıla denk gelmektedir, mamut ve bizon gibi av hayvanlarının yerini geyikler almış ve beslenme konusunda toplayıcılık ön plana çıkmıştır. Bu dönemde yeryüzünde buzullar geri çekilmeye başlamış ve gür orman alanları ortaya çıkmıştır. Erken Neolitik dönemin MÖ. 5000 yıllarında deniz ürünleri avcılığı gelişmiş, sallar, tekneler ve kütük barınaklar bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. Tarım devrimini kapsayan bu dönemde kurt türü, insanın av kalıntıları ile beslenerek evcilleştirilmiş ve köpeğe dönüşmüştür. (Driscoll, Macdonald ve O'Brien, 2009).

Kadınların doğa ve toprak ile olan derin ilişkileri sonucu yaptıkları icatlar, Mezolitik dönemden sonra gelen Neolitik dönemi ortaya çıkarmıştır. Neolitik dönem kadının omuzları üstünde yükselmiş, ancak zamanla konumunda tam bir altüst oluşu da beraberinde getirmiş bir kültürel aşamadır (Erbil, 2015:39).

Erken Neolitik dönemde toplanan yabani tahıl gibi ürünler Mezolitik dönemde ekilmiştir. Bu gelişme yavaş oluşmuştur; daha yeterli üretim aletleri ve kullanma becerileri, ürünün saklanma ve korunması, ürünün öğütülmesi, pişirme kaplarının yapılması zamanla gerçekleşmiştir. Bu dönemde kadın ekme, yoğurt ve peynir yapmaya başlamıştır; ayrıca keten, pamuk ve yünü ipliğe çevirmekte, kumaş dokumaktadır (Erbil, 2015:49).

Erken Neolitik dönem, insanın yerleşik yaşama geçtiği, tarımsal üretim ile hayvancılığın gelişerek avcılık ve toplayıcılığın yerini aldığı bir süreçtir. Tarım ilk kez kadınlar tarafından uygulanmıştır, tahıl tarımını icat eden ve tarımı verimli yapan araç ve becerileri de kadınlar geliştirmişlerdir, buna yönelik kanıtlar Ehrenberg arkeolojik bulgularında mevcuttur ve tarım devrimini kadınlar temsil etmektedir (Ehrenberg, 1989:10-63). Kadın bu dönemde toprağı ekme ve biçmenin yanı sıra, buğday ve arpayı işlemektedir ve besinleri saklamak için çömleği icat etmiştir, aynı zamanda klanın yöneticisidir.

Klan, yönetimde kadının üstün konumuna ve anaerki yapısına rağmen, demokrasinin egemen olduğu, ortaklaşa üretim yapan, eşitlikçi bir toplumdur. Ortaklaşa üretim, yaşamını toprak ile bütünleştirmiş olan klan örgütlenmesini toplumsal mülkiyete yöneltmiştir. Erken Neolitik dönemde tarım, hayvancılık ve av alanları, evler, hayvanlar ve kullanılan araçların mülkiyeti topluma ait olmuştur. Sadece kazma, balta, ok, yay gibi aletler ve süs takıları yapan kişinin mülkiyetinde kalmıştır. Klan üyelerinin birikime dayalı mülkiyetleri bulunmamakta,

ortak üretim eşit ve adil bir paylaşım beklentisi yaratmakta, toplum da bu beklentiye uygun davranmaktaydı. Böyle bir toplum yönetimi yapısı ve işleyişinde, kadın, sahip olduğu kilit role rağmen, diğerlerini ezen ve baskı altına alan bir yönetici değildir. Oysa günümüzde gücü ele geçiren yöneticilerin bu gücü suistimal ettiklerine ilişkin sayısız örnekler mevcuttur. Kadın önemli, değerli, güçlü ve üstündü, ama otoriter değildi hem sevilen hem sayılan aynı zamanda koruyucu, üretken, merhametli, büyüğü güçlere sahip, toplumun hem anası hem atası olan bir tanrıçaydı. Kadın erken Neolitik dönem sonuna kadar bu konumunu sürdürmüştür (Erbil, 2015:51-52).

Neolitik çağda kadına tapma devam etmiş ve kadınların bu dönemde kilden figürleri yapılmıştır. Erkekler evlilik sebebiyle geldikleri klanların mensubu olurken, kadınlar toplulukta birlik ve beraberliği temsil etmekte, bilginin, sihirin ve uzmanlığın simgesi olmaktadır. Anaerki yönetim örgütlenmesinde doğurgan güç olarak görülen toprak, dişil ataya duyulan dinsel saygı ile birleştirilerek bir tapınma nesnesine dönüştürülmüştür (Diakov ve Kovalev, 2014:47-48).

9.5 MÖ. 4000-3000 Yılları Arası Geç Neolitik Dönemde Yönetim

Taşı cilalama, delme ve biçme tekniğinin geliştiği dönemdir. Bu dönemde klan üyeleri arasında yapılan iş birliği üretimde örgütlenmeyi sağlamıştır. Zaten ilkel araçlarla toprağı hazırlamak ve işlemek için güç birliği gerekli idi. Güç birliği ile yapılan ortaklaşa üretim ise ortak mülkiyeti zorunlu kılmaktaydı (Diakov ve Kovalev, 2014:33-39).

Geç Neolitik dönemin sonuna kadar ana soyuna dayanan matriyarkal toplumsal kimlik ve yönetimi devam etmiştir. Evliliklerde, koca karısının klanına geçiyor ve ona hizmet ediyordu, tembellik yaptığı takdirde kadının kararı ile klandan atılmaktaydı. Klanı ve ev işlerini yöneten, ana soyuna dayalı büyük aileyi örgütleyen kadına büyük saygı ve koşulsuz bir itaat söz konusuydu (Jackson, 1972:217). Kadınlar gıda dağıtımını kontrol etmedeki güçlü kamusal rolleri ve klan yönetiminde sahip oldukları otorite ile toplumun en üst statüsünde yer almaktaydılar. Bu dönemde katılımcılık, eşitlik, demokrasi, huzur, barış, sevgi, evrensel kardeşlik, özgürlük ve mutluluk değerleri ön planda tutulmaktaydı (Bachofen, 2006).

10. Yönetimde Matriyarkal Toplum Düzeninin Dağılması, Sınıflar ve Devletin Oluşması

Gelişmiş düzeydeki tarım, hayvancılık ve madencilik yerleştiği geç neolitik dönemin sonlarına doğru anaerki klanlar düzeni dağılmış ve sınıflara bölünmüş toplum ortaya çıkmıştır (Diakov ve Kovalev, 2014:48).

MÖ 6000 ve 3000 yılları arasında kuru tarımın yapıldığı bölgelerde üretim aletleri büyük bir hızla gelişerek çeşitlenmiştir. Yeni yerleşim alanları, insanın üretim sürecinde yeni atılımlar gerçekleştirebilmesi için

gereken olanakları barındıran Kuzeydoğu Afrika' dan Çin Hindi'ne kadar genişleyerek özellikle Nil, Fırat, Dicle, Me-Kong ve Sarı Nehir gibi güneş ışınları ve alüvyonlu toprakların bol olduğu deltalar ve vadiler olmuştur. Mezopotamya deltasının ilk yerleşimcileri MÖ 4500-4000 yılları arasında Obeytliler Sümer medeniyetini ortaya çıkarmışlardır. Sümer Medeniyeti ise tarihte gelişmenin dinamiği olmuş, pek çok ilke imza atmış bir delta uygarlığıdır. Önceki yaşam biçimlerinin temelini sarsan ve yeni oluşumların ortaya çıkmasını sağlayan saban, tekerlek, çömlekçi çarkı, çivi yazısı, yelkenli tekne ve ilk yasa metinleri Sümer medeniyetinin ürünleridir ve erkekler tarafından üretilmiştir. Sümer erkekleri sahip oldukları yetenek ve becerilerle icat ettikleri yeni aletleri tarımsal üretimin işleyişinde kullandılar ve ekonomide önemli bir güç elde ederek üretim etkinliğinde kadın ve erkeğin üstlendiği rolleri değiştirdiler. Bu süreçte erkek icat ettiği sabana öküzü de koşarak toprağı tırmık yerine sabanla yarmaya başlamıştır (Erbil, 2015: 54-57).

Saban ilk defa MÖ. 4000 yılında Mezopotamya'da kullanılmıştır ve ilk saban ağaçtan yapılmıştır (Diakov ve Kovalev, 2014:51). Ucu demirli saban, yaklaşık MÖ 1800'de ortaya çıkarak ılık iklim bölgelerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Tarım ve hayvancılıktan elde edilen verimlilik arttıkça üretim artmış ve insan artık tükettiğinden daha fazlasını üretmeye başlamıştır. O zamana kadar, görülmemiş zenginliğin elde edilmesi ile yeni toplumsal ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu durum sömürü düzenini, diğer bir deyiş ile bir kişiye, bir başkasının ürettiği ürünü ele geçirme olanağını sağlayarak ataerkil köleliği başlatmıştır (Engels, 1978:53-54).

Saban tarımının gelişmesi, ürün fazlası ile oluşan bireysel zenginliklere; bireysel zenginliklerin artması, bu zenginliklerin yağmadan korunmasını sağlayacak olan kolluk güçlerine ve ordu gücüne ortam hazırlamıştır. Bu yapı ise akrabalık ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Kadınlar klanlar arasında takas edilerek nesnelleştirilmiş, nesnelleştirme köleliği, kölelik ana tanrıçanın erkek tanrılara dönüştürülmesini daha sonra da tek tanrılı dinlere geçişi sağlamıştır (Berktaş, 2016: 37)

Tarım ve hayvancılığın temel ekonomik dallara ayrılması sonucunda çoban ve çiftçilik faaliyetleri erkeklere toplumda ve yönetimde üstünlük sağlamıştır. Kadınların sosyal yaşamdaki ekonomik faaliyetleri erkek zanaatkarların eline geçmiş ve üretimden dışlanması sonucu kadının faaliyetleri ev işleri ve çocuk yetiştirme ile sınırlanmıştır. Öte yandan, ev işlerinde giderek daha çok köle kullanılması da kadının konumunu köleye yakın bir yere indirgemıştır. Böylece evde bile, erkek yönetimi ele almış, kadın yerini yitirip köleleşmiş ve erkek zevkinin kölesi ve basit bir üreme aracı durumuna gelmiştir (Engels, 1978:56).

Klanlar düzeninin çöküşü mevcut toplumsal ilişkileri ve yönetimi kökünden değiştirmiştir. Bireysel emeğin üretim fazlası ile oluşan bireysel zenginlikleri koruyacak ve yoksulların direncini baskı altında tutacak

bir yönetim örgütlenmesine ihtiyaç bulunmaktaydı. Başlangıçta, bu görevleri erkek birlikleri üstlenmiştir. Bu birlikler kendi üyelerinin bireysel servetlerini koruyarak dokunanları acımasızca cezalandırıyorlar, birlikte olmayanların mülkü korunmuyor, yağmaya hedef oluyordu. Birlik, kadın ve köleyi eziyor, böylece erkeğin ve efendinin saygınlığını yükseltiyordu; geciken borçları borçlulara ödetiyor, ödemenin yapılmaması durumunda borçlunun mallarına el koyuyordu; böylece uyuşmazlıkları çözümlenecek yüksek mahkemenin görevlerini yapacak bir kurum ortaya çıkmıştı. Bu dönemde zenginlerin ve ileri gelenlerin üstünlüğü kendini kabul ettirdikçe, yönetimde klan demokrasisi yerini askerî demokrasiye bırakmış, klan demokrasisinin yönetici kuruluşları halktan kopup onun karşısına geçerek halka karşı egemenlik ve baskı örgütleri haline gelmişlerdir (Diakov ve Kovalev, 2014:60-62).

Fişek, yönetimde matriyarkal yapıdan patriyarkal (ataerkil) yapıya geçişi beş safhada özetlemektedir:

1. Hayvan gücünün tarımda sabana koşulması ve dayanıklı madenlerin işlenerek kullanılabilir hale getirilmesi sonucunda hem üretim hem de savaşta devrimci dönüşümler gerçekleşmiştir. Emek verimliliğindeki artış kadın egemenliği ve toplumsal mülkiyetin ekonomik temellerini yıkarak patriyarkal ve bireysel mülkiyete geçişin maddi ve teknik temellerini oluşturmuştur.

2. Ucuz emek ile zengin olmanın kısa yolu talan olduğu için, savaşmak ve köleleştirmek, günlük yaşamın vazgeçilmez faaliyetleri olmuştur.

3. Maden çağı ilerledikçe hiyerarşinin toplumda kalıcı olarak yerleştiği bir yöneten yönetilen ayrışması şekillenmiştir.

4. Mal ve köle zenginliği ile gelişen hiyerarşiyi, cesur ve başarılı kolluk güçleri ve ordu komutanları şekillendirmiş, bu zenginlikten beslenen otorite, ataerkilliği kurumsallaştırmış ve kalıcı hale getirmiştir.

5. Demir silahlarla donatılmış savaş orduları karşısında çöken klanların koruyucu ve eşitlikçi yönetim yapıları, savaş galibi kolluk güçleri ve ordu komutanları tarafından dönüştürülmüştür. Önder, güçlü ve büyük servet sahibi olan kolluk güçleri ve ordu komutanları, hizmet ve itaatleri karşılığında astlarına koruma ve refah sağlayan yapılar kurmuşlardır. Bu yapılar orta çağ feodal düzeninin temelini oluşturmaktadır.

Bu beş özellik patriyarkal yönetim yapısını şekillendirmiştir (Fişek, 2015:58-59). İktidar olmak ve bireysel zenginliği ele geçirmek adına yapılan savaşlar, hırs, açgözlülük ve bencillik; tapınma nesnesi olan kutsal kadın iktidarını ve klanların eşitlikçi, demokratik, özgür ve evrensel kardeşlik üzerine kurulu toplum yapısını alt üst etmiştir.

Baba soyunun üstün ve önemli olarak görüldüğü patriyarkal toplum yapısında erkek karısı ve çocukları üzerinde denetim, iktidar ve egemenlik bakımından

üstün konumdadır. Sonuç olarak, ana soyundan baba soyuna geçiş ile kadınlar, cinsel olarak sınırlandırılmışlar, ekonomik olarak da erkekten sonra gelen ikinci konuma düşmüşlerdir (Berktaş, 2016:39).

Yönetimde patriyarkal sistem kadınların maneviyat ve saygıya dayanan deneyimlerini maddi üretime, büyü ve ruhani güçlerini bilime, zihinsel, mevsimsel ve bitkisel bilgilerini ilaca, kutsal dokunulmazlıklarını cinselliğe, el işlerini sanata, astroloji bilgilerini astronomiye, şiirsel anlatımını lisana indirgeyerek uzman, soyutlanmış ve mekanikleşmiş bilgiler oluşturmuştur. Bu oluşum hiyerarşi ve sınıflar halinde organize edilmiş, ayrıcalıklı bir erkek elitin ellerine yerleştirilmiştir (Sjöo ve Mor, 1991:21).

Patriyarkal düzen yaşamı, üstün ve aşağı kategorilere ayırarak ruh ve maneviyata karşı doğayı; akıla karşı maddeyi etiketlendirmiştir, yabancılaştırılan bu sembolleştirmelerdeki üstün kategoride eril yer alır, ruh, maneviyat ve akıl erkek ile özdeşir, aşağı kategoride dişil yer alır, doğa ve madde kadına indirgenmiştir. Eşitlikten uzak bu ikili sembolleştirme yönetimde ve sosyal yaşamda eril egemenliğini güçlendiren bir düzendir. Böylece erkekler yeryüzünde ruh ve maneviyattan koparttıkları, maddeye indirgedikleri doğa ve kadına karşı her tür katliama yönelebilirler; kaynakları ve insan emeğini sömürebilirler, kadını teknolojik-mekanik buluşlar ve ilerici hedefler ile manipüle edebilirler. Patriyarkal yönetim hiyerarşisinde üstün konumda olan erkek, dünyanın doğallığını ve yaratıcı tanrıçayı dışlar; kendisinin yarattığı yaratılışı temsil eden gökteki bir tanrıya tapar, bu entelektüel ayrımcılık ona, kendisinin de dahil olduğu doğal ekosistemi düşünmeksizin dünyayı harap etme ve sömürgecilik özgürlüğünü verir. Azınlıktaki bireylerin kar elde etme beklentileri ve çoğunluktaki bireylerin varoluş sancısı uğruna, ataerkil yönetim, yaratılışın ruh ve maneviyata dayanan orijinal bütünlüğünü yok ederek varlığını sürdürür (Sjöo ve Mor, 1991:21).

11. Din ve Devlet

Tarihçiler, felsefeciler ve hukukçulara göre devlet, huzur ve güvenliği korumayı amaçlayan bir örgüttür. Devlet, toplumdan doğan ama toplumun üzerinde yer alarak gittikçe topluma yabancılaşan bir güç; bir sınıfın diğer sınıf üzerinde egemenliğini kalıcı hale getiren bir araç; sınıfların ortaya çıktığı toplumlarda kurumsallaşan zorlayıcı bir yapıdır (Engels, 1978:162-164).

Devlet otoritesini kullanarak yasama, yürütme, yargı, eğitim, güvenlik, sağlık vb. görevleri yerine getiren görevliler, devletin organları olarak toplumun üzerinde yer alırlar, topluma yabancılaşan bir gücün dayanağı olan ve güç kazandıran yasalarla otoriteyi sağlarlar. Oysa matriyarkal toplumları örgütleyen organlar, otorite kullanmaksızın sadece kendilerine gösterilen yüksek saygı ile topluma egemen ve yönetimde söz sahibi olmuşlardır (Engels, 1978:163-164). Matriyarkal toplumlarda örgütlenmeyi sağlayan organlar saygı, sevgi, eşitlik, evrensel kardeşlik, katılımcılık, ahlaki ve barışçı

değerler ile kadınlar tarafından inşa edilmişti. Bu organların egemen olmak ve yönetmek için daha önce de değinildiği gibi, otorite ve güce ihtiyaçları yoktu, mülkiyette ve haklarda eşitlik ilkelerinin egemen olduğu bir demokrasi söz konusuydu.

Tarihte devlet, klanlar düzeninin yıkıntıları üzerinde kurulmuştur, ama devletin kurumlarının kökeninde yıkılan klanlar düzeninin kurumları yer almaktadır. Devlet iki önemli görevi yerine getirmiştir:

1. Halk yığınlarının direncini kırmak ve
2. Sınırları genişletmek ya da sınırları komşulara karşı korumak.

Sınıflar arasındaki eşitsizlik ve devlet, kendi ideolojik kanıtlarını dinde bulmuşlardır. Dinin temsilcisi olarak ortaya çıkan din adamları sınıfı, toplum ile doğa güçleri arasında bir aracı durumuna gelmişler, ruhları ve doğayı etkilemeye çalışarak bir güç aracına dönüşmüşlerdir. Böylece evrenin efendileri tanrılar, tapınakların sahipleri ise din adamları sınıfı olmuşlardır. Bu sınıf, elde ettikleri gücü kendi tekellerine alıp büyü yolu ile hayvanlar ve bitkiler üzerinde etkili olmak gibi ilkel düşüncelerle toplumları etkilediler. Soylu ve zengin sınıfın çıkarlarını savunan, üye sayısı az bir grubun elindeki dinsel tapınma, sınıflara ayrılmış toplumda bir baskı aracı durumuna gelmiştir. İnsana egemen olan doğa olaylarının çarpıtılmış yorumları, soylular tarafından, çalışan kişiyi köleleştirmek, onu doğaüstü güçler karşısında ezme ve ona yeni toplumsal güçler karşısında boyun eğdirmek amacıyla kullanılmıştır. Böylece din bir sınıfın bir başka sınıf karşısında egemenlik aracına dönüşmüştür (Diakov ve Kovalev, 2014:62-63).

Geç Neolitik dönemden itibaren bireysel mülkiyet ve servet yapılanmaları sonucunda toplum, üst sınıf insanlar, sıradan insanlar ve köleler hiyerarşisi ile şekillenmiştir. Çünkü kölelik servet edinme ve arttırmayı besleyen önemli bir araçtır. Erilin egemen olduğu patriyarkal yapılanmanın sosyoekonomik koşulları, üretimin paylaşılmasına dayanan toplumsal eşitlikçi yapıdan uzaktır. Patriyarkal toplumlar yapı itibarıyla varlığını korumak ve geliştirmek için zorlama ve güce başvurmak durumundadır ve bu yapı, yeni toplumsal ilişkileri kendi özelliklerine göre biçimlendirmiştir. Ekonomik yaşamda erkeğin baskın konuma geçerek kilit noktaları ele geçirdiği; eşitsizlik ile sömürüyü besleyen ve şiddeti esas alan bu siyasal mekanizmada, diğer cins olan kadının klan demokrasisinde olduğu gibi özgür ve eşit bir birey olarak kalabilmesi olanaklı değildir. Patriyarkal anlayış eril egemen toplumsal cinsiyeti inşa ederken kadını alabildiğine ezerek aşağılamış, özgürlüğünü elinden alıp, pasif, itaat eden bir kimliğe yönlendirmiş, toplumsal konumundaki büyük altüst oluşu aşamalı bir biçimde yavaş yavaş tamamlamıştır (Erbil, 2015:63-64).

11. Ana Tanrıça Yerine Tapınak Fahişeleri

Eril güç geç Neolitik dönem ile birlikte kadının ekonomik yaşamdaki rolünü yıpratmış ve sosyoekonomik yapıyı değiştirmiş olsa da toplumda kadının kutsallık ve saygınlığı tamamen yok olmamıştır. Ataerkil yönetimi kurumsallaştıran dönemin kralları hala ana tanrıçaların oğlu olmakla övünmekteydiler. Kral Midas'ın Kibele ile övünmesi veya Sümer krallarının, anneleriyle özdeşleştirdikleri Tanrıça Ninsun'un karnında takdis edildiklerini iddia ettikleri tarihçi Kramer (1998:218) tarafından belirtilmektedir. Kadının hala devam eden bu kutsal ve saygın konumu, eril egemenliğini tehdit eden önemli bir engeldir. Bu nedenle kadının öncelikle düşünsel alandaki tahtından indirilmesi gereklilik olmuştur ve bu indirmede kullanılan çalışma aleti kadının cinsel organı, çalışma alanı ise tapınaklardır.

Morgan (1969-II:292) grup halinde gerçekleşen evlilik dışı ilişkilerin zamanla fuhuş olarak adlandırıldığını belirtir. Başlangıçta kadınların tapınaklarda topluma hizmet için kurdukları cinsel ilişkiler din bakımından kutsal bir görev iken, sonraları tapınak rahiplerinin kontrolünde, tapınak hazinesince tahsil edilen para karşılığı yapılmış ve kadın vücudunun para karşılığı satılması, tapınak fahişelerini ortaya çıkarmıştır. Kutsal bir varlığın kutsal bir organının, kutsal bir mekânda, çıkarlar uğruna pazarlanması sonucunda kadın kutsallığı ortadan kaldırılmış, aşağılanmasını sağlayan sokak kadınları olgusu ortaya çıkarılmıştır. Sokaklara taşan fuhuş ile varlık nedeni üreme olan kadın, cinselliği parayla satın alınan bir zevk aletine dönüşmüştür (Erbil, 2015:86).

12. Yazının icadı ve Patriyarkal Düzen

İlk yazılı kayıtlar, MÖ 4000 yılında Yakın Doğu ve Mısır'da çıkmıştır ve bu yazılar o dönemde patriyarkal yapının yerleşmiş olduğunu kanıtlamaktadır (Ehrenberg, 1989:10-63). Morgan (I-1969:56) yazının kullanılmasını uygarlık ilerlemesi olarak nitelendirir ve tarihin varlığını yazılı kayıtlar ile ilişkilendirir; ancak bu ifadesi antik çağları göz ardı ettiği anlamına gelmemektedir. Morgan aynı zamanda insanın uygarlık dönemindeki başarıları ve yaptıkları ne kadar gerçekse, antik çağlardaki başarılarının da o kadar gerçek olduğunu ve insanlığın eseri olduğunu belirtir.

Şüphesiz yazının kullanılması ile birlikte insanlık tarihinin yazılı kayıtlara aktarılması önemli bir olaydır ve geçmişimizi bu yazılı kayıtlardan öğrenmenin yolunu açmıştır. Yazının kullanıldığı dönemlerde kent devletleri gelişmiş, egemenlik mücadeleleri artmış, erkek egemenliği ve asker gücü öne çıkmıştır. Mülkiyetin doğuşu mülkiyet sınıflarını ortaya çıkarmış ve mülk kayıt bilgisinin tutulmasını gerekli hale getirmiştir. Böylece askerler ve kayıt tutma bilgisini kendi tekellerine alan tapınak rahipleri, mülk sınıfları olarak ortaya çıkmışlardır (Berktaş, 2016:81).

Erkek egemen patriyarkal yapı güce dayalı ve doğallıktan uzak, yapay bir sistemi yapay bir yolla inşa etmiştir ve bu güç doğal olmayan yapay bir sistemi sürdürmektedir. Bu yapaylık iki yolla oluşmuştur:

- Kadını erkeğin eşi ve erkeğin mülkü yapmak;
- Erkek tanrı fikrini yerleştirmek böylece kendi içinde sıkı bir şekilde kontrol edilen sınıflı toplumu yaratmak (Sjöo ve Mor, 1991:142).

Tapınak rahipleri, evrenin yaratıcısı ve tanrıların anası olarak tapılan ana tanrıça Namu'nun adını silerek (Kramer, 1976:14), bilgi ve iktidar ilişkisine dayalı bir tarihe yeniden şekil vermiş ve yazılı tarih kayıtlarını oluşturmuşlardır. Bilgiyi ideolojiye dönüştüren bu rahipler sayesinde matriyarkal yapı ve kadının üstün konumu yazılı tarihe yansıtılmamış ve erkekten sonra gelen konumu ya da aşağılanan fahişe kimliği ile kadının dışlanması önü açılmıştır.

Tarihsel süreçler, insanın doğası ve insanın tanımını temel alan süreçleri içermelidir. Oysa bütün süreçler tarihsel süreçler olarak dikkate alınmamış, sadece akla ve mantığa uygun süreçler tarihsel süreçler olmuştur. Akıl ve mantığa uymayıp dışında kalan süreçler ise doğal süreçler olmuştur. Böylece "tarihsel bir sürece sahip olmak bir tarihe sahip olmak yani, tarihsel olmak; doğal bir sürece sahip olmak, bir doğaya sahip olmak yani, doğal olmak" algısı yerleştirilmiştir. Sonuç olarak tarihsel olan sürecin doğası yoktur ve tarihselliğin doğasından bahsetmek, yanlış yere yerleştirerek çarpıtmaktır. Böyle bir algı ile insan bir ayağı doğada bir ayağı tarihte olan belirsiz bir konumda yer almıştır (Collingwood, 2005:317).

Yeryüzünde dişilin kendini üreterek çoğaltması ile oluşan ve çeşitlenerek gelişen, farklı türleri sonunda insan neslini oluşturan doğal bir süreç vardır. Bu doğal süreci anlatan organik bir hafıza yoktur ama toplumsal olayları kaydeden tarihçiler vardır. Eski Mezopotamya'da tarihi kaydeden rahipler geçmişini yeniden kurgulayarak tarih bilgisini erkek egemenliğindeki bir iktidar gücüne dönüştürmüşlerdir. Bu yapı günümüze kadar devam etmiş ve tarihi yazanlar hep erkekler olmuştur.

Collingwood, (2005:256) yorumlanarak tarihe kaydedilen geçmiş sayesinde, insanın kendisini tanımak olanağına kavuştuğunu belirtir. Kendimizi tanımamız için önce ne olduğumuzu, nereden geldiğimizi ve neler yapabileceğimizi bilmemiz ve bizi insan yapan, diğer canlılardan ayıran farklılıklarımızı anlamamız gerekir. Neler yapabilme gücünde olduğumuzu bilmemizi sağlayan tek ipucu ise geçmişteki insanların neler yaptığını bilmemiz ile alakalıdır. Böylece eski Mezopotamya'daki rahiplerden günümüz modern toplum tarihçilerine kadar doğallıktan uzak bir nesnellik içinde kurgulanan yazılı tarih, erkek egemenliğinde yapılan bir tarihi anlatmaktadır. Kurgulanan bu yazılı tarihte sadece erkeklerin yaptıkları ve yaşadıkları tarihsel bir öneme sahiptir, kadın önemsiz bir varlıktır. Yazılı tarihle hem dişil egemenliği hem de özgür düşünce, eşitlik ve çoğulculuğu ön planda tutan bütünleştirici demokratik

yönetim anlayışı sona ermiş, eril egemenliğinde servetleri koruyan baskın güç ilkesinde himayeci, otoriter, yasaklayıcı ve cezalandırıcı bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır.

MÖ 3000 yılı sonrasını kapsayan geç neolitik dönem, matriyarkal yapının tamamen yok edildiği ve patriyarkal örgütlenmenin tamamlandığı dönemdir (Erbil, 2015:54). Yazılı tarihle hem dişil egemenliği hem de özgür düşünceyi, eşitliği ön planda tutan bütünleştirici yönetim anlayışı sona ermiştir. Patriyarkal yapının egemenliği, Homo Sapiensi ekolojik bir seri katile dönüştüren, parayı herkesin güvendiği tek şey yapan, kadınlar üstün sosyal ve beşerî yeteneklere sahip oldukları halde, pek çok toplumda erkeği egemen güç yapan, güç elde etmede üstün yetenekli olan insanlar, bu güçlerini mutluluğa dönüştürmede başarısız kılan süreçleri ortaya çıkarmıştır.

13. Yönetimde Geç Neolitik Dönemden Günümüze Geçiş

Yeryüzünde insanlığın çok uzun bir geçmişinin olduğu, inandırıcı nitelikte bilgi ve verilerle kanıtlanmış bulunmaktadır. Yönetim klan, aile, din, askeri güç gibi kurumlarla önce birer çekirdek düşünce ve tasarımla oluşmuş, zaman ilerledikçe devlet kurumunun bünyesinde şekillenmiştir. Uluslar ve nesiller arası bilgi aktarımı sürmektedir (Morgan, 1969-II: 336-337).

İnsanlığın tarihsel yürüyüşünde kadının köleci düzen tarafından belirlenmiş statüsündeki iyileşmelerin ilk adımları, Endüstri Devrimi ile atılmıştır. Kadının ekonomik yaşama emekçi olarak katılması, Mary Parker Follett (1868-1933) gibi yönetimde çığır açan bir kadın teorisyenin ortaya çıkışı, katılımcı ve eşitlikçi akımların doğması, bu devrimin içinden çıkmıştır. Follett, XX. yüzyılda patriyarkal yapının hakimiyeti altında şekillenen klasik yönetim anlayışının egemen olduğu dönemde yaşamıştır; bir kadın olarak, fikirlerini sürekli ve sistematik olarak araştırmasını mümkün kılacak araştırma fonlarına ve diğer kaynaklara erişimi sınırlıdır. Bütün bunlara rağmen, entelektüel birikimi ve modern organizasyonlar ile ilişkili yönetim felsefesi, bugün bile herkesi şaşkına çevirmektedir (Tonn, 2003:1).

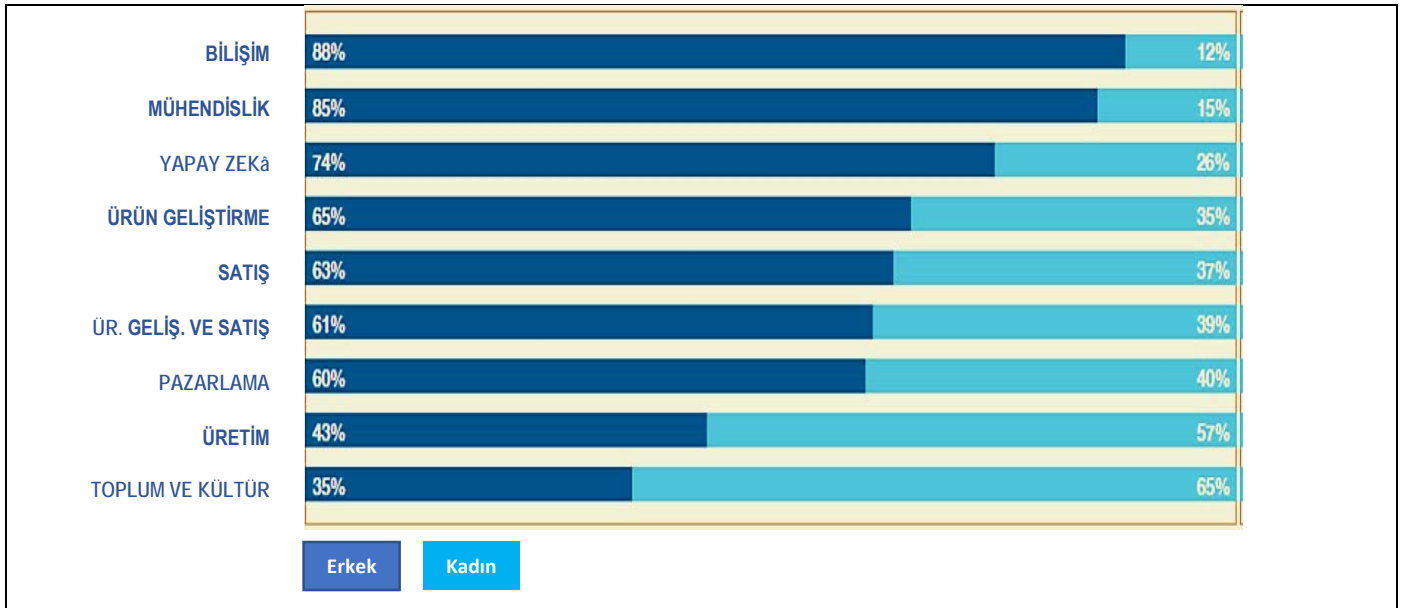
Geç neolitik çağdan bu yana geçen yaklaşık 5000 yıl boyunca patriyarkal yönetim anlayışı varlığını sürdürse de tüm dünyada toplumsal yaşamda alt sınıfların baskısıyla yeni bir oluşumu başlatan bir dip dalga hızla yayılmaktadır. Kadın cinayetleri, kadına şiddet, baskı ve işkenceyi protesto eden kadınların Şili’de başlattıkları ve tüm dünyaya yayılan Las Tesis gösterileri, kadınların patriyarkal sistem ile “patriyarkal pazarlıklar”ı (Kandiyoti, 1988: 274-290), siyasal, ekonomik ve sosyal yaşamda cam tavan ve cam uçuruma rağmen varlıklarını gösteren kadın yöneticiler (Akbaş, Taner, 2017:203-206), kadınsı değerlerin yükselişe geçtiğine işaret eden sessiz bir devrimin varlığını bildirmekte, geleceğin kadın olduğu (Segal, 1987; Gerzema ve D’Antonio, 2013) değerlendirmeleri yapılmaktadır.

Günümüzde gerek devlet kurumlarında gerekse işletmelerde bu değerlendirmenin doğruluğuna işaret eden pek çok örnek bulunmaktadır. İşletmelerin yönetim kademelerinde kadın sayısı artmakta ve bu artış toplumlardaki cinsiyet eşitsizliğini azaltan etkiler yaratmakta, eşitsiz koşullardaki gelişmeler düzenli olarak takip edilmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu verileri her yıl kadın ve erkek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik verileri inceleyerek küresel düzeyde cinsiyet uçurumlarını ölçmekte olup, 2019 yılı için bu ölçümün eşitlik ortalamasını %69 düzeyinde açıklamıştır, yani dünya genelinde her 100 kadından 69’u cinsiyet eşitliğine sahip görünmektedir. 2019 yılında kadınların eğitim olanaklarına erişimi %96; sağlıklı yaşam olanaklarına erişimi %97; ekonomik yaşama katılım ve fırsat eşitliği olanaklarına erişimi %58, politik yaşama katılımı %25 oranları ile gerçekleşmiştir ve %69 eşitlik oranı belirtilen oranların ortalamasıdır. Eğitim ve sağlıklı yaşama erişimde cinsiyete dayalı eşitsizlikler düşük olsa da ekonomiye ve politik güce katılımda cinsiyet eşitsizliği oldukça yüksektir (Global Gender Gap Report, 2020:10).

Toplumsal yönetimde kadınlar ve erkeklerin eğitim, sağlıklı yaşam, ekonomi ve politik yaşamda tam eşitliğinin sağlanması, toplumsal kalkınmışlığın önemli bir ölçütüdür. Kadınlar, küresel düzeydeki meslek dağılımlarında hala erkeklerle eşit istihdama sahip değillerdir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan ve kadınlar ve erkeklerin küresel meslek dağılımlarındaki oranlarını gösteren Şekil 2’de, bu eşitsizlik belirgin olarak görülmektedir (GGGR, 2020:40).

Şekil 2. Kadın ve Erkek Küresel Meslek Dağılım Oranları

Kaynak: Global Gender Gap Report, 2020:40

Kadınlar sektörel olarak bilişimde %12, mühendislikte %15, yapay zekada %26, ürün geliştirmede %35, satışta %37, ürün geliştirme ve satışta %39, pazarlamada %40, üretimde %57 ve toplum ve kültürde %65 oranlarında varlık göstermektedirler. Üretim, toplum ve kültür alanlarında kadınların erkeklerden daha yüksek oranda meslek sahibi oldukları görülmektedir.

Küresel olarak, üst düzey yönetimde özel sektör ve kamu sektörü yöneticilerinin %36'sı kadın iken, şirket yönetim kurullarında kadınların varlığı %18,2 ile sınırlıdır (GGGR, 2020:11). Patriyarkal yapının sınırlandırdığı bu düşük katılımlara rağmen kadınlar her alanda mücadele etmekte, cam tavanı kıran kadınlar cam uçurum kayalıklarında cesur ve başarılı liderlik davranışlarını sergilemektedirler. Örneğin:

- Finlandiya'yı her birine kadınların liderlik ettiği dört partiden oluşan bir koalisyon hükümeti yönetmektedir. Dünyada bir ilk olarak Finlandiya hükümetindeki kabinede 19 bakanın 12'sini kadın bakanlar %60 gibi yüksek bir oran ile temsil etmektedirler; güven ve istikrar sözü veren Finlandiya kadın başbakanı Sanna Marin 34 yaşındadır, dünyanın en genç başbakanıdır (www.skdturkiye.org).

- Belçika'daki Fransız Topluluğu Hükümetinde kabinede kadın temsil oranı %60, İspanya'da %47; Güney Afrika'da %46; Norveç'te %45; Fransa, İsveç, Şili ve Avusturya'da %40'ın üzerinde; Danimarka ve Hollanda'da %31; Almanya'da %26; İtalya'da %23; Britanya'da %22; Kanada ve Luxemburg'da %21; İrlanda'da %20'dir (www.skdturkiye.org).

- Son iki dönem üst üste kadın başkan olarak IMF'de görev yapan Christine Lagarde'dan sonra aynı

göreve tekrar bir kadın başkan olarak Bulgar asıllı Kristalina Georgieva seçilmiştir (www.cnnturk.com).

- Christine Lagarde IMF başkanlığından sonra Avrupa Merkez Bankası başkanlığına seçilmiştir. Euro Bölgesi'nde bulunan 19 ülkenin para politikasını yönetmekle yükümlü Avrupa Merkez Bankası'nı ilk kez bir kadın yönetecek ve Euro bölgesinin fiyat istikrarını koruyacaktır (https://tr.euronews.com).

- Yunanistan Cumhurbaşkanlığı görevine 22 Ocak 2020'de kadın adaylardan Ekaterini Sakelaropulu seçilmiştir ve ülkenin ilk kadın cumhurbaşkanıdır. 63 yaşında ve Selanik doğumlu Sakelaropulu, çevre ve anayasa hukuku konusunda uzman bir hâkimdir ve tüm Yunan halkını birleştirip bütünleştirmesi beklenmektedir (www.bbc.com).

- Ursula von der Leyen, Avrupa Birliği yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'nun ilk kadın başkanı olmuştur (https://tr.euronews.com).

- CIA, 70 yıllık tarihinde ilk kez üç kadını en üst düzey göreve getirmiştir (https://www.independent.co.uk/news/world/americas). Gina Haspel CIA'in ilk kadın başkanı, Cynthia Didi Rapp analizden sorumlu başkan yardımcısı, Elizabeth Kimber tüm dünyadaki casusluk açısından sorumlu operasyon müdürüdür. Bu üç kadın CIA'in küresel casusluk ağını idare eden ilk kadınlardır. CIA'de bilim ve teknolojinin uzun dönem müdür yardımcısı da bir kadın olan Dawn Meyerriecks'dir (www.nbcnews.com).

Toplumun yönetimi ve denetimini ele geçirerek kadınlar ve gençler üzerinde siyasal egemenlik sağlayan patriyarkal yönetim anlayışının geçerliliği günümüzde sorgulanmaktadır. Patriyarkal yönetimin hâkim gücü olan erkeğin ideolojik, toplumsal ve politik gücü artık

temelinden sarsılmaya başlamıştır. Bu sarsıntının oluşmasındaki önemli aşamalar, erkeğin baba olarak saygın rolünü yitirmesi ve Adem ile Havva öyküsünde Havva'nın oyunun kurallarını değiştirmesi ile gerçekleşmiştir. Patriyarkal düzenin, kadın doğurganlığının denetimi ve cinsiyete dayalı iş bölümü gibi dayatmalarında kadınlar önemli kazanımlar sağlamışlardır. Kadınlar öncelikle doğurganlıklarının denetimini kendi ellerine almışlar, sonrasında ekonomik yaşamı erkeklerle paylaşmaya ve yönetmeye başlamışlardır (Badinter, 1992:171-172). Ancak bu zorlu mücadelede daha alınacak çok yol olduğu unutulmamalıdır.

14. Sonuç

İnsan yaşamında bilgi aktarımı sürerken haklarda eşitlik ve eşitsizlik, hukukta eşitlik ve eşitsizlik, servet ve mevkiiler bakımından karşılaşılan eşitsizlikler hala devam etmektedir. Giderek yaşlanan dünyamız ozon tabakasındaki incelleme, artan afetler, hava kirliliği, insan sağlığını tehdit eden direnç kazanmış virüsler, kaynakların tükenmesi, otoriter rejimlerin ivme kazanması, halkların ezilmesi, zengin ve fakir arasındaki uçurumun derinleşmesi, artan göç dalgaları, ahlak erozyonu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve diğer eşitlikten uzak uygulamalar gibi gerek ekolojik gerek sosyo ekonomik birçok sorunla karşı karşıyadır. Eşitsiz koşullar açlık, yoksulluk, işsizlik, israf, trafik, çevre kirliliği, küresel ısınma, göç, çölleşme, salgın hastalıklar, azalan kaynaklar gibi yaşamı tehdit eden sorunları ortaya çıkartmıştır. Toplumun belli kesimleri refah içinde yaşarken ve gücü elinde tutarken, diğer kesimler yaşamsal sorunlar ile mücadele etmektedirler. Toplumsal protestolar, gösteriler ve sivil toplum örgütlerinin çabaları kısmen etkili olsa da herkesi mutlu eden, ortak değerlerin egemen olduğu yönetim biçimlerine erişilmesi için yeterli olamamaktadır.

İnsan aklının, tüm bu sorunları çözmeye çalışırken mülkiyetin hak ve yükümlülükleri ile bu haklara uygulanması gereken sınırlamaları kavrayacağı; devlet ve mülkiyet arasındaki bağ ve ilişkiyi kavrayarak üzerindeki sis perdesini dağıtacağı günlerin geleceği umudunu taşımak bir hayal olmasa gerek. O gün geldiğinde insan, canlıların yaşamlarını düzenleyen kanunları anlayabilecek; evren, ruh, maneviyat ve doğa ile bütünleşerek yönetmeyi başarabilecektir.

Evrimsel sürecin başlangıcından bugüne kadar olan zaman, insanlık geçmişinde uzun bir süreyi kapsamış olsa da sınırlı bir zaman dilimidir ve önümüzde uzun zaman süreci henüz yaşanmamıştır. İnsanlık gelişme ivmesini sürdürerek önünde bekleyen uzun zaman sürecinde geleceğini inşa etmeye hazırlanmalıdır.

Mülkiyet tutkunluğuna odaklanmış bir gelişme, büyük olasılıkla kendi yıkımını kendi içinde gerçekleştirecektir. Başka bir deyişle mülkiyet edinmeye odaklanmış büyük bir gelişme, toplumu yıkıma sürükleyebilecektir. Oysa mülkiyet tutkunluğu, kör bir

yazgı değildir ve insanlığın varabileceği son nokta olmamalıdır.

Yönetimde demokratikleşme, evrensel kardeşlik, haklarda ve ayrıcalıklarda eşitlik, özgürlük, ahlak, genel eğitim gibi unsurlar, yaşamdaki uygulamalarımız, aklımız ve bilgilerimiz ile ulaşmaya çalıştığımız daha gelişmiş bir geleceğin hedefleri olmalıdır. Erişmeye çalıştığımız bu gelişmiş toplumsal düzey, yönetimde ana soyuna dayanan patriyarkal toplumdaki evrensel kardeşlik, özgürlük, eşitlik ve barış ilkelerinin daha gelişmiş biçimlerde yeniden yaşama yansıtılması ile gerçekleşecektir (Morgan, 1969-II: 404-405).

İnsanlığın yönetim sorunlarını çözebilmesinin tek ve en etkili yolunun, yapay kurgu ile oluşan yapıları ortadan kaldırmasına ve yaşamın başlangıcında kendiliğinden ortaya çıkan doğal yaratıcı güç ile bütünleşmesine bağlı olduğu dikkate alınmalıdır. Ancak yaşamın başlangıcının, nasıl geliştiğinin, insansı varlıkların, Sapiens'in, toplumsal yapıların, teknoloji ve bilgi değişiminin, XXI. yüzyılın kavramlara dayanan çağının (Pink, 2006), özgürlük, adalet ve eşitlik mücadelelerinin, feminist hareketlerin dikkate alınması tek başına yeterli değildir. Kadınların toplumda yükselen değerleri ve başarıları da dikkate alınmalı; cinslerin hak ve eşitliği sağlanmalı, karşılıklı saygı ve sevginin yer aldığı, kadın ve erkeğin hak ve eşitliğini içeren organik bir yönetim yapısına geçilmelidir.

Başka bir deyişle günümüzde savaşların bitmesi, eşitsiz koşulların iyileşmesi, barış, huzur, adalet, özgürlük, evrensel kardeşlik, sevgi ve mutluluğun hâkim olduğu bir yaşamı ve yönetimi gerçekleştirmek, kadınların tüm toplumsal kademeleri yönlendiren ve yöneten bir konuma geçmesi ile mümkün olabilecektir. Araştırmalar Daft (2005: 438); Sherman'ın (2000:138); Bennett (1997) ve Ramsay (2000); Gerzema ve D'Antonio, (2013), kadınların yönetimdeki davranış biçimlerinin ve savundukları değerlerin erkeklere kıyasla daha başarılı ve toplumsal sorunları çözebilecek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

“İnsanlığın sonsuzluğu yaşayabilmesinin tek yolu başlangıca dönmektir” (Sjö ve Mor, 1991:237). Bu çalışmanın, insanların yaşaması veya sonsuzluğa ulaşabilen gücü elde etmesinin ve yönetmesinin tek yolunun *“başlangıca dönmek”* olduğunu göstermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Kadınların doğal yaratıcı, yönlendiren ve yöneten güç olduğu unutulmamalı ve günümüzde artık kadınların toplumu yöneten en üst güç konumuna gelebilmeleri için önlerindeki engeller kaldırılmalıdır. Böylelikle daha iyi bir dünyaya, daha mükemmel örgüt ve yönetim yapılarına, gerçek demokrasi, eşitlik ve özgürlüklere sahip olabiliriz.

KAYNAKÇA

- Akbaş, N. ve Taner, B. (2017). Yönetim ve Cinsiyet: Cam Uçurum'un Ötesi. *Lefke Avrupa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 193-214.
- Arendt, H. (1968). *Men in Dark Times*. Houghton: Mifflin Harcourt.
- Bachofen, J. J. [1861] 2006. *Mother Right: An Investigation of the Religious and Juridical Character of Matriarchy in the Ancient World*. Translated by David Partenheimer, Newyork, ABD: The Edwin Mellen Press.
- Badinter. E. (1992). *Biri Ötekidir*. İstanbul:Afa Yayıncılık.
- Benshoof, L. ve Thornhill, R. (1979). The Evolution of Monogamy and Concealed Ovulation in Humans. *Journal of Social and Biological Structures*, 2(2), 95-106.
- Berktaş F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın-Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Brizendine, L. (2011). *Kadın Beyni*. İstanbul: Say yayınları.
- Broca, P. (1868). On the Crania and Bones of Les Eyzies; or, The Ancient Cave-Men of Perigord. *Anthropological Review*, 423(6) Oct., 408-411.
- Capra F. (1977). *The Tao of Physics*. New York: Bantam Books.
- Credit Suisse (2019). *Global Wealth Report*. İsviçre: Credit Suisse Research Institute, (Oct).
- Collingwood, R. G. (2005). *The Idea of History*. Newyork:Oxford University.
- Dart, A., R. (1925). Australopithecus African us: The Man-Ape of South Africa. *Nature Publishing Group*, 2884(115), 195-199.
- Darwin, C. (1981). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. Princeton. New Jersey: Princeton University Press.
- Darwin, C. (2015). *İnsanın Türeyişi*. Ankara: Evrensel Basım Yayın.
- Diakov, V. ve Kovalev, S. (2014). *İlkçağ Tarihi 1*. Ankara: V Yayınları.
- Driscoll, CA. Macdonald D.W. ve O'Brien S.J. (2009). From Wild Animals to Domestic Pets, an Evolutionary View of Domestication. *Proc Natl Acad Sci. USA*, 106 (Suppl. 1):9971-9978.
- Ehrenberg, M. (1989). *Women in Prehistory*. Londra:British Museum Publications.
- Engels, F. (1977). *Doğanın Diyalektiği*. Ankara: Sol Yayınları.
- Engels F. (1978). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F. (2012). *Anti-Dühring*. Ankara: Eriş Yayınları.
- Erbil, P. (2015). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fişek, K. (2015). *Yönetim*. Ankara: SBF Yayınları.
- Gedik, İ. (1998). Dünyanın Oluşumundan İnsanlığın Gelişimine: Değişimler ve Dönüşümler. *Jeoloji Mühendisliği*, 52, 75-139.
- Gerzema, J. ve D'Antonio, M. (2013). *The Athena Doctrine: How Women (and the Men Who Think Like Them) Will Rule the Future*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Global Gender Gap Report (2020). Genova: World Economic Forum.
- Gould, S., J. (1983). *Hen's Teeth and Horse's Toes: Further Reflections in Natural History*. New York: W. W. Norton.
- Harari, Y. N. (2015). *Sapiens-İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. İstanbul: Kolektif Kitap Bilişim ve Tasarım Ltd. Şti.
- Hawking, S., ve Jackson, M. (1993). *A Brief History of Time*. Beverly Hills, CA: Dove Audio.
- Hawking, S., Mlodinow, L. (2006). *Zamanın Daha Kısa Tarihi*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Hawking, S. (2002). *Ceviz Kabuğundaki Evren*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hawking, S. Mlodinow, L., (2012). *Grand Design*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Hegel, G. W. (1843). *Ansiklopedi*. Berlin: Henning,
- Hoagland, M.B. (1994). *Hayatın Kökleri*. Ankara: Tubitak Yayınları.
- İnsani Gelişme Raporu (2019). Newyork: United Nations Development Programme:12.
- Jackson, J. G. (1972). *Man, God and Civilization*. New Hyde Park, New York: University Books.
- Kandiyoti, D. 1988. Bargaining With Patriarchy. *Gender and Society*, 2(3), 274-290.
- Kramer, S. N. (1976). Poets and Psalmists: Goddesses And Theologians. *The Legacy of Sumer*, 3-21.
- Kramer S. N. (1998). *Tarih Sümer'de Başlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Long, M. (1981). Visions of a New Faith, *Science Digest* 89(10), November, 36-42.
- Memduhoğlu, H. B. ve Yılmaz, K. (2017). *Yönetimde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Nagel, J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations. *Ethnic and National Studies*, 21(2), March, 242-269.
- Moir A. ve Jessel, D. (2002). *Brain Sex*, İstanbul: Pencere Yayınları.
- Morgan, L. H. (1969, I ve II). *Ancient Society*. New York: Meridian Books.
- Robinson M. ve Davidson, G. W. (2008). *Chambers 21st Century Dictionary*. Edinburgh: Harrap Publishers Ltd.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schmidt, K. (2007). *Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Schrödinger, E. (2013). *What is Life?* Newyork: Cambridge University Press.
- Segal, L. (1987). *Is the Future Female? Troubled Thoughts on Contemporary Feminism*. London: Virago Press.
- Sherfey M. J. M.D. (1973). *The Nature and Evolution of Female Sexuality*. New York: Vintage Books.
- Simon, H. A., Smithburg D.W. ve Thompson V.A. (1985). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Sjöo, M. ve Mor, B. (1991). *The Great Cosmic Mother*. San Francisco: Harper & Row.
- Tonn, J. C. (2003). *Mary Parker Follett: Creating Democracy, Transforming Management*. Yale University Press: CT.
- Weiner, B. A. (1988). *The Trobrianders of Papua New Guinea*. Florida: Holt Rinehart and Winston Inc.
- <https://tr.euronews.com>
- <https://www.independent.co.uk/news/world/americas>
- www.bbc.com
- www.cnnturk.com
- www.nbcnews.com
- www.skdturkiye.org